

20

BEGROTING 2024

Meerjarenraming 2025-2027

24

Kerngegevens

Gebied

255.000 ha

Oppervlakte

90 km

Diagonale afstand
Deventer-Assen

635.000

Inwoners

Bestuur

Het waterschapsbestuur van Drents Overijsselse Delta bestaat uit 29 zetels en de volgende fracties;

9

BBB

5

Water Natuurlijk

2

VVD

2

CDA

2

Gemeentebelangen
Drenthe-Overijssel

2

Ongebouwd

2

ChristenUnie

2

Partij voor de Dieren

2

Natuurterreinen

1

SGP

Waterschapswerken

6.426 km

Primaire en
secundaire
watergangen

228 km

Primaire keringen

119 km

Regionale
keringen

672 km

Overige
keringen

368

Gemalen

2.013

Stuwen

16

Rwzi's

Inhoudsopgave

1. Woord vooraf	4		
2. Financieel kader en meerjarenperspectief	6		
2.1 Begroting in één oogopslag	6		
2.2 Financiële kader	8		
2.3 Van begrotingsbrief 2024 naar de voorliggende begroting 2024 en MJR 2025 – 2027	9		
2.4 Actueel financieel kader begroting 2024 en MJR 2025-2027	11		
3. Watersysteem	12		
3.1 Doelen voor 'Voldoende Water' en 'Schoon Water'	13		
3.2 Maatregelen voor de functionele instandhouding voor 'Voldoende en Schoon Water'	13		
3.3 Maatregelen voor de veranderopgaven voor 'Voldoende en Schoon Water'	14		
3.4 Kosten die wij verwachten te maken	16		
4. Waterketen	18		
4.1 Doelen voor 'Schoon Water'	19		
4.2 Maatregelen voor de functionele instandhouding voor 'Schoon Water'	19		
4.3 Maatregelen voor de veranderopgaven voor 'Schoon Water'	20		
4.4 Kosten die wij verwachten te maken	23		
5. Waterveiligheid	24		
5.1 Doelen voor Waterveiligheid	25		
5.2 Maatregelen voor de functionele instandhouding voor 'Bescherming tegen hoog water en beperking van schade als gevolg van overstromingen'	25		
5.3 Maatregelen voor de veranderopgaven voor 'Bescherming tegen hoog water en beperking van schade als gevolg van overstromingen'	26		
5.4 Kosten die wij verwachten te maken	29		
6. Maatschappij en organisatie	30		
6.1 Doelen voor Maatschappij en organisatie	32		
6.2 Maatregelen programma Maatschappij	32		
6.3 Maatregelen programma Organisatie	35		
6.4 Kosten die wij verwachten te maken	36		
7. Waterschapsbelastingen	38		
8. Exploitatie	40		
9. Overige financiële aspecten	44		
9.1 Bedrijfsvoering	44		
9.2 Openbaarheidsparagraaf	49		
9.3 Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar	49		
9.4 Uitgangspunten en normen	50		
9.5 Incidentele baten en lasten	51		
9.6 Kostentoerekening	52		
9.7 Onttrekkingen aan reserves en voorzieningen	52		
9.8 Risicomanagement en Weerstandsvermogen	54		
9.9 Financiering	56		
9.10 Verbonden partijen	58		
9.11 EMU-saldo	64		
10. Begrotingsbijlagen	66		
10.1 Afkortingen	66		

1. Woord vooraf

Voor u ligt de begroting 2024. Het is de eerste begroting die we met dit dagelijks bestuur hebben opgesteld. Ons streven is een toekomstbestendig, effectief en solide waterschap dat betaalbaar is én blijft. Zoals u hebt kunnen lezen in de begrotingsbrief in juni jl., is de begroting 2024 bewust beleidsneutraal opgesteld. Helaas is een stijging van de belastingtarieven, onder andere vanwege inflatie, onontkoombaar.

Missie

Veel van ons waterschapswerk vraagt vakmanschap. Hiermee zetten we ons vanuit WDOdelta volop in voor onze omgeving. We zorgen voor veilig wonen met water, voldoende en schoon water voor boeren en bedrijven, in de stad en de natuur. Dit doen we samen met vele partners, op een sobere en doelmatige manier. Het gezamenlijke doel staat daarbij voorop: mensen kunnen in ons gebied gezond en veilig leven, wonen en werken.

Veranderende omstandigheden

De omstandigheden waarin we als waterschap ons werk doen, veranderen. Door de (onrustige) situatie in de wereld blijft er sprake van schaarste aan menskracht, energie en grondstoffen. Het onvermijdelijke gevolg hiervan is dan ook dat de kosten van WDOdelta blijven stijgen.

Als gevolg van klimaatverandering heeft de maatschappij met meer, grote en nieuwe uitdagingen te maken. Als waterschappen spelen we een belangrijke rol in het vinden van antwoorden hierop. Het uitvoeren van ons werk en onze rol zijn hierdoor complexer geworden.

Kansen

Al deze nieuwe uitdagingen bieden ook kansen. Bijvoorbeeld door een grotere rol in het gesprek over water en bodem sturend in de stad en op het platteland.

Zo werken we toe naar een toekomstbestendig watersysteem, samen met onze partners, inwoners en bedrijven. Verder staan we gesteld voor grote en kostbare dijkversterkingen. We zijn actief bezig met de (Europese) ontwikkelingen die op ons afkomen, bijvoorbeeld over hoe we rioolwater zuiveren (en hoe schoon). Ook de zorg voor digitale ontwikkeling en veiligheid is niet meer weg te denken in ons dagelijks werk. Dat is én blijft dan ook een essentieel aandachtspunt.

Prioriteren

Met de stijgende kosten en externe ontwikkelingen, komen de lasten en onze ambities mogelijk onder druk te staan. Dit vraagt ook een kritische blik op sommige investeringen en op het tempo in de uitvoering van maatregelen. Daarbij hebben we oog voor de aanpak en keuzes van onze partners en kiezen we soms bewust om te temporiseren om gezamenlijke kansen te verzilveren en desinvesteringen te voorkomen.

Als nieuw bestuur nemen we de tijd om te onderzoeken hoe de lastenstijging kan worden afgeremd en hoe we ons werk voor nu, morgen en later betaalbaar en uitvoerbaar kunnen houden. Ook in 2024 en verder willen we ons mooie en maatschappelijk belangrijke waterwerk nóg slimmer en beter doen.

Uw dagelijks bestuur,
31 oktober 2023

Leeswijzer

Eerder al heeft de begroting qua vormgeving en indeling een update gekregen, met als doel de leesbaarheid van de begroting te vergroten. De indeling en vormgeving van deze begroting zijn gelijk aan die van vorig jaar. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op het actuele financiële kader en perspectief. Daarna volgen de hoofdstukken van de vier begrotingsprogramma's van ons waterschap. Elk hoofdstuk begint met de doelen van het programma en hiermee wordt antwoord gegeven op de vraag "Wat willen we bereiken?". Vervolgens wordt antwoord gegeven op de vraag "Wat gaan we daarvoor doen?" door de maatregelen voor het jaar 2024 op te nemen, die worden uitgevoerd om tot doelbereik te komen in 2027. In de begroting zijn alleen de maatregelen opgenomen waar het algemeen bestuur over gaat en waar wij over rapporteren. Via de twee bestuursrapportages zal het algemeen bestuur in 2024 geïnformeerd worden over de uitvoering van deze maatregelen en bij de jaarstukken vindt de verantwoording plaats. Tot slot wordt in het begrotingsprogramma aangegeven wat de verwachte kosten zijn (wat mag het kosten?).

Hoofdstuk 7 gaat over de waterschapsbelastingen en hoofdstuk 8 bevat de exploitatieoverzichten. In het laatste hoofdstuk zijn de verplichte paragrafen opgenomen en eindigt de begroting met een lijst van afkortingen die in deze begroting worden gehanteerd.

2. Financieel kader en meerjarenperspectief

2.1 Begroting in één oogopslag

Inkomsten € 168,2 mln.

Watersysteembeheer

Bescherming tegen
hoog water

Voldoende water

0,4
miljoen
natuur

14,5
miljoen
ongebouwd niet
zijnde natuur

46,9
miljoen
huizen en
gebouwen

33,4
miljoen
inwoners

7,2
miljoen
inzet reserves
en dividend

+

Zuiveringsbeheer

Schoon water

16,8
miljoen
bedrijven

45,8
miljoen
huishoudens

3,2
miljoen
inzet reserves
en dividend

=

Totaal

En wat betaal ik in 2024?

1. huur	2. koop	3. huur	4. koop
€ 204 +12,0%*	€ 311 +10,8%*	€ 356 +12,7%*	€ 463 +11,7%*
5. 	6. 	7. 	8.
€ 4.019 +3,4%*	€ 639 +14,3%*	€ 1.554 +10,3%*	€ 27.906 +12,7%*

* Verandering ten opzichte van 2023

Uitgaven € 168,2 mln.

61,9 miljoen

Watersysteem

+

48,5 miljoen

Waterketen

+

13,5 miljoen

Waterveiligheid

+

44,3 miljoen

Maatschappij
& organisatie

Voorbeelden*

1. Eenpersoonshuishouden met huurwoning (inwoner & 1 ve)
2. Eenpersoonshuishouden met koopwoning (inwoner, woning woz € 250.000 & 1 ve)
3. Meerpersoonshuishouden met huurwoning (inwoner & 3 ve)
4. Meerpersoonshuishouden met koopwoning (inwoner, woning woz € 250.000 & 3 ve)
5. Agrarisch bedrijf (waarde woz € 400.000, 40 hectares landbouwgrond & 3 ve)
6. Natuur (100 hectares natuur)
7. Groothandel (waarde woz € 2,4 miljoen & 7 ve)
8. Productiebedrijf (waarde woz € 12 miljoen & 300 ve)

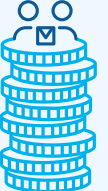
ve = vervuilingseenheid

* Ieder huishouden betaalt vast bedrag waterschapsbelasting en eigenaren betalen ook watersysteembelasting op basis van WOZ waarde en/of hectares.

Verdeling van de uitgaven

38,7
miljoen
Kapitaallasten

57,9
miljoen
Personeelslasten

71,6
miljoen
Goederen en diensten

2.2 Financiële kader

De begroting 2024 en de meerjarenraming (MJR) 2025-2027 vormen het financieel kader waarbinnen ons waterschap de komende jaren haar taken en opgaven moet uitvoeren. Om risico's op te kunnen vangen beschikken we over een algemene reserve, waarmee we de financiële gevolgen van substantiële risico's die we lopen afdekken. In aanvulling hierop kennen wij twee egaliseriereserves voor de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Door inzet van egaliseriereserves is het mogelijk om tariefstijgingen af te vlakken. In het laatste jaarschijf moeten de belastingopbrengsten kostendekkend zijn en mogen er geen egaliseriereserves worden ingezet.

Vertrekpunt voor deze begroting is het financieel kader zoals vastgelegd in de begrotingsbrief 2024. Voor een uitgebreide toelichting op de verschillende mutaties wordt verwezen naar de begrotingsbrief 2024.

Tabel 1: Financieel kader volgens begrotingsbrief

Financieel kader begrotingsbrief 2024 en MJR 2025-2027 (bedragen * € 1 mln.)	2024	2025	2026	2027
Financieel kader begroting 2023 en MJR 2024-2026	€ 162,1	€ 171,8	€ 178,4	€ 178,4
+ Budget bestuursbesluiten na begroting	€ -1,3	€ -2,2	€ -3,1	€ -3,9
+ Budget vanwege autonome ontwikkelingen	€ 3,4	€ 2,2	€ 3,1	€ 6,0
+ Budget vanwege nieuw beleid				
+ Bijstellen kapitaallasten	€ 2,3	€ 2,4	€ 3,1	€ 8,5
Financieel kader begrotingsbrief 2024	€ 166,5	€ 174,2	€ 181,5	€ 189,0

Het voordeel van € 1,3 mln. van bestuursbesluiten na begroting wordt grotendeels veroorzaakt door het besluit om bouwrente toe te rekenen tijdens de realisatiefase van het HWBP-project Stadsdijken en deze kosten in 40 jaar af te schrijven.

Hier volgt een specificatie van de autonome ontwikkelingen, zoals in de begrotingsbrief opgenomen en in deze begroting verwerkt:

Tabel 2: Autonome ontwikkelingen volgens begrotingsbrief

Progr.	Autonome ontwikkelingen op te nemen in de begroting 2024 en MJR 2025-2027 (bedragen * € 1.000)	2024	2025	2026	2027
Alle	Loonontwikkelingen	€ 2.400	€ 3.000	€ 3.600	€ 5.250
Alle	Prijsindexering G&D CPB		€ 435	€ 1.125	€ 1.950
WK	Indexering slib	€ -300	€ -300	€ -300	€ -300
WS	Bijdrage Aqualysis	€ 207	€ 222	€ 109	€ 207
WK	Bijdrage Aqualysis	€ 106	€ 115	€ 56	€ 106
M&O	Rechtmatigheidsverantwoording	€ 110	€ 110	Pm	Pm
M&O	Rekenkamer	€ 63	€ 63	€ 63	€ 63
M&O	Software	€ 500	€ 550	€ 650	€ 700
M&O	Verbetering archief	€ 77	€ 129	€ 120	€ 149
M&O	SaaS oplossingen	€ 3.160	€ 734		
Alle	Energiekosten	€ -2.935	€ -2.850	€ -2.365	€ -2.115
TOTAAL		€ 3.338	€ 2.208	€ 3.058	€ 6.010

2.3 Van begrotingsbrief 2024 naar de voorliggende begroting 2024 en MJR 2025 – 2027

Ten opzichte van het financieel kader in de begrotingsbrief zijn er in deze begroting de volgende mutaties doorgevoerd:

- I. Budget vanwege nieuw beleid
- II. Budget vanwege autonome ontwikkelingen
- III. Bijstelling kapitaallasten

Op elk van de genoemde mutaties geven wij hierna een toelichting.

I. Budget vanwege nieuw beleid

Naast de middelen die bij de begrotingsbrief zijn aangevraagd voor de uitvoering van onze doelen zijn er in aanvulling hierop extra middelen nodig voor nieuw beleid.

Er zijn diverse bestuursbesluiten genomen die vragen om extra middelen, namelijk exotenbestrijding, externe begeleiding aanpak lastenbeheersing, bezoldiging leden dagelijks bestuur en het algemeen bestuursvoorstel datagedreven sturing op de rwzi van september jl. De middelen van aanbesteding applicaties in jaarschijf 2025 zijn geen extra middelen, maar betreft een doorschuif vanuit het jaar 2023 conform 2e bestuursrapportage 2023.

Tabel 3: Overzicht nieuw beleid

x € 1.000	2024	2025	2026	2027
Exotenbestrijding	300	300	300	300
Externe begeleiding aanpak lastenbeheersing	200			
Bezoldiging leden DB	98	98	98	98
Datagedreven sturing rwzi	538			
Aanbesteding applicaties		2.170		
TOTAAL NIEUW BELEID	1.136	2.568	398	398

II. Budget vanwege autonome ontwikkelingen

Ten opzichte van het gepresenteerde financiële kader in de begrotingsbrief van € 166,5 mln. komt de voorliggende begroting uit op € 168,2 mln. Daar waar het mogelijk was om lastenstijging op te vangen binnen de bestaande programmabudgetten is dat gebeurd, desondanks vraagt het financieel kader een ophoging van 1% (€ 1,7 mln.). Dit wordt veroorzaakt door:

↳ Personeelslasten € 0,9 mln. nadeel

De stijging wordt veroorzaakt door de medewerkers in vaste dienst van ons waterschap en is te verklaren door: extra stijging sociale lasten en premies (is onvermijdelijk en als risico benoemd in de begrotingsbrief). Een deel van de medewerkers heeft nog de mogelijkheid van een salarisgroei, omdat zij nog niet in de max van de loonschaal zitten. Dit was deels voorzienbaar bij de begrotingsbrief maar deels ook niet, omdat er in 2023 een herwaardering van het functiehuis heeft plaatsgevonden. Tot slot is er sprake van een stijging van medewerkers in vaste dienst voor uitvoering van de (HWBP) projecten en daarmee stijgen de ontwikkelkosten mee conform cao (1% van de totale loonsom).

↳ Goederen & diensten budgetten € 2,1 mln. nadeel

De stijging is als volgt te verklaren:

Tabel 4: Overzicht autonome ontwikkelingen

x € 1.000	2024	2025	2026	2027
Aanbesteding verzekeringen	115	120	125	141
Energiekosten	1.200	1.750	1.100	800
Indexatie	836	836	836	2.436
Overig	-11	-171	240	396
TOTAAL	2.140	2.535	2.301	3.773

Aanbesteding

In 2023 zijn er diverse aanbestedingen geweest van onze verzekeringen, die duurder uitvallen dan wij nu in de begroting hebben zitten. Deze lasten zijn onvermijdelijk.

Energiekosten

Er zijn forse stijgingen van de netbeheerkosten aangekondigd, die bij de begrotingsbrief nog niet bekend waren. De netbeheerders moeten de komende jaren vele miljarden euro's investeren in de uitbreiding en aanpassing van de transportnetten. Deze kosten voor de energietransitie moeten door alle gebruikers van de transportnetten (huishoudens en bedrijven) gezamenlijk worden betaald uit de transporttarieven. Op deze extra lasten hebben wij als waterschap geen invloed.

Indexatie

In onze begroting gaan wij meerjarig uit van een prijsindexering van 3,1%, conform het uitgangspunt van de begrotingsbrief. Dit is voor het grotendeel van de budgetten voldoende, maar er zijn enkele getekende contracten waar de prijsindexering fors hoger ligt. Het gaat om de ICT contracten, maaierwerk en onderhoud watergangen. De hogere indexen zijn overeenkomstig de contractvoorwaarden en om die reden zijn wij akkoord gegaan en vragen wij hiervoor extra middelen.

Overig

Tot slot zijn er nog verschillende autonome ontwikkelingen. Te denken valt aan positieve bijstelling van de bijdrage aan GBLT en het Waterschapshuis en hogere kosten voor grensoverschrijdend afvalwater en hogere bijdrage van de solidariteitsheffing muskusrattenbestrijding.

III. Bijstelling kapitaallasten

De kapitaallasten zijn bijgesteld naar de laatste inzichten en laat € 2,4 mln. voordeel zien. Naast de lagere rentekosten, door ontvangst van ruim € 40 mln. subsidie HWBP Stadsdijken, is er sprake van vertraging van onderhanden werken, waardoor afschrijvingslasten deels doorschuiven. Tot slot hebben ontvangen subsidies en het niet volledig uitputten van een aantal investeringskredieten een positief effect op de omvang van de afschrijvingslasten.

2.4 Actueel financieel kader begroting 2024 en MJR 2025-2027

In de volgende tabel vatten wij alle mutaties ten opzichte van het financieel kader in de begrotingsbrief samen en schetsen daarmee het actuele financieel kader voor deze begroting. Ook geven wij de ontwikkeling weer van de kostensoorten en hebben wij een grafiek opgenomen van de ontwikkeling van het financieel perspectief.

Tabel 5: Actueel financieel kader

Financieel kader begroting 2024 en MJR 2025-2027 (bedragen * € 1 mln.)	2024	2025	2026	2027
Financieel kader begrotingsbrief 2024	€ 166,5	€ 174,2	€ 181,5	€ 189,0
+ Budget vanwege nieuw beleid	€ 1,1	€ 2,6	€ 0,4	€ 0,4
+ Budget vanwege autonome ontwikkelingen	€ 3,0	€ 3,4	€ 3,2	€ 4,7
- Bijstelling kapitaallasten	€ - 2,4	€ - 2,5	€ - 0,5	€ - 0,4
Financieel kader begroting 2024 en MJR 2025-2027	€ 168,2	€ 177,7	€ 184,6	€ 193,7

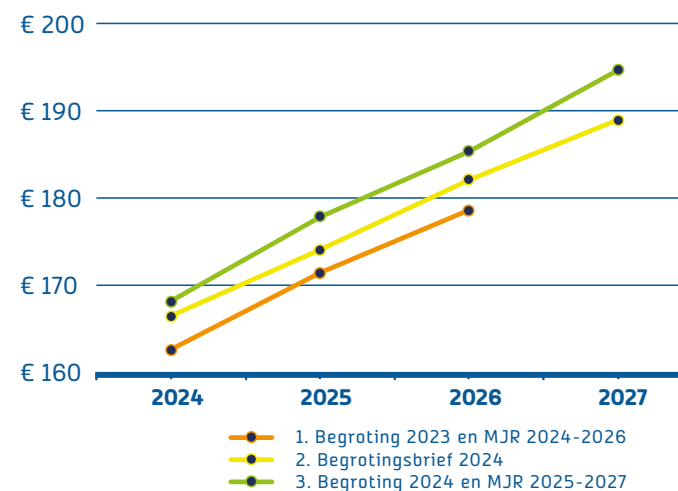
Tabel 6: Ontwikkeling kostensoorten (netto)

Ontwikkeling kostensoorten volgens de begroting 2024 en MJR 2025-2027	2024	2025	2026	2027
Goederen & diensten	€ 71.597	€ 73.039	€ 71.871	€ 74.401
Kapitaallasten	€ 38.718	€ 45.330	€ 51.775	€ 56.430
Personeelslasten	€ 57.931	€ 59.342	€ 60.969	€ 62.837
TOTAAL	€ 168.246	€ 177.711	€ 184.615	€ 193.668

In grafiekvorm ziet de ontwikkeling van het financiële kader er als volgt uit:

Figuur 1: Ontwikkeling financieel perspectief

Ontwikkeling financieel perspectief in de tijd (in € mln.)

3. Watersysteem

Missie
Wij zorgen voor veilig wonen met water, voor voldoende en schoon water voor boeren en bedrijven in de stad en de natuur. Samen met onze partners doen wij dat op een sobere en doelmatige wijze, zodat de mensen in het gebied gezond en veilig kunnen leven, wonen en werken.

Visie
Wij zorgen voor voldoende water

Strategische doelen

A. Wij realiseren doelmatig waterbeheer dat optimaal de functies en het huidige gebruik ondersteunt

B. Ons waterbeheer is er in natte omstandigheden op gericht om zoveel mogelijk schade en/of inkomsten-derving als gevolg van wateroverlast te voorkomen of te beperken

C. Ons waterbeheer is er in droge omstandigheden op gericht om de beschikbaarheid van zoetwater voor gebieds- en oppervlaktewater-functies zo lang mogelijk op peil te houden teneinde schade en/of opbrengstderving te voorkomen of te beperken

Operationele doelen

A1. De infrastructuur voldoet aan de kaders van GGOR

B1. De infrastructuur voldoet aan de kaders van NBW

C1. De infrastructuur aanpassen om waterbeschikbaarheid te vergroten

A2. Het (peil)beheer voldoet in normale omstandigheden

B2. Het (peil)beheer voldoet bij (dreigende) wateroverlast situaties

C2. Het (peil)beheer is gericht op maximale waterbeschikbaarheid bij (dreigende) watertekort situaties

A3. Het watersysteem en de functies zijn in balans

B3. Het watersysteem en de functies zijn tijdens natte omstandigheden in balans

C3. Het watersysteem en de functies zijn tijdens droge omstandigheden in balans

Visie
Wij zorgen voor schoon water

Strategische doelen

D. Wij zorgen voor een goede ecologische, fysieke en chemische waterkwaliteit passend bij de functie van het oppervlaktewater

E. Wij zorgen voor schoon effluent voor een bijdrage aan de volksgezondheid en hergebruik van water

Operationele doelen

D1. Het effluent voldoet aan de lozings-eisen van de betreffende RWZI

E1. Juiste balans tussen de belastbaarheid en belasting van de waterketen

D2. De KRW waterlichamen en de waardevolle kleine wateren voldoen aan de vastgestelde KRW /WHW doelstellingen

E2. De infrastructuur van de waterketen is robuust en toekomstgericht

D3. Alle wateren voldoen aan de daar geldende waterkwaliteitsdoelstellingen

D4. Juiste balans tussen de belastbaarheid en belasting van het watersysteem

Visie
Wij zorgen voor waterveiligheid

Strategische doelen

F. Wij zorgen voor bescherming tegen hoog water

G. Wij beperken de schade als gevolg van overstromingen

Operationele doelen

F1. De primaire keringen voldoen aan de wettelijke norm

G1. Wij stimuleren met onze kennis gevolgbeperkend ruimtegebruik

F2. De regionale keringen voldoen aan de provinciale norm

G2. Wij dragen bij aan een adequate rampen – en crisisbeheersing met betrekking tot waterveiligheid

Visie
Wij voeren onze taken duurzaam uit samen met onze omgeving

Strategische doelen

Wij dragen bij aan een duurzame toekomst

H. Klimaatneutraal
I. Klimaatadaptatie
J. Circulair
K. Biodiversiteit

Wij versterken de verbinding met de samenleving

L. Genieten van water
M. Internationale samenwerking
N. Verbinding stakeholders
O. Kennis en educatie

Wij voeren onze taken uit tegen maatschappelijk verantwoorde kosten

P. Crisisbeheersing
Q. Maatschappelijk verantwoorde kosten
R. Digitale transformatie

Figuur 2: Doelen watersysteem

3.1 Doelen voor 'Voldoende Water' en 'Schoon Water'

Binnen het programma Watersysteem voeren we twee hoofdtaken uit. Zorgdragen voor voldoende en schoon water. Deze hoofdtaken zijn in ons waterbeheerprogramma vertaald naar vier strategische en twaalf operationele doelen. Met inachtneming van deze doelen stemmen we de waterpeilen, het onderhoud en de inrichting van het watersysteem in landelijk en stedelijk gebied zo goed mogelijk af op de functies en doelen in het gebied. Door robuustheid in het watersysteem aan te brengen, anticiperen wij op de klimaatverandering. Wij voeren onze taak op integrale wijze uit en in verbinding met de omgeving. Voor een nadere toelichting op onze visie en doelen voor het watersysteem, verwijzen wij naar de doelenboom in ons waterbeheerprogramma.

In de doelenboom op de vorige pagina zijn de volgende operationele doelen opgenomen:

- ↳ A1: De infrastructuur voldoet aan de kaders van GGOR;
- ↳ A2: Het (peil)beheer voldoet in normale omstandigheden;
- ↳ A3: Het watersysteem en de functies zijn in balans;
- ↳ B1: De infrastructuur voldoet aan de kaders van NBW;
- ↳ B2: Het (peil)beheer voldoet bij (dreigende) wateroverlastsituaties;
- ↳ B3: Het watersysteem en de functies zijn tijdens natte omstandigheden in balans;
- ↳ C1: De infrastructuur aanpassen om waterbeschikbaarheid te vergroten;
- ↳ C2: Het (peil)beheer is gericht op maximale waterbeschikbaarheid bij (dreigende) watertekort situaties;
- ↳ C3: Het watersysteem en de functies zijn tijdens droge omstandigheden in balans;
- ↳ D2: De KRW waterlichamen en de waardevolle kleine wateren voldoen aan de vastgestelde KRW/WKW doelstellingen;
- ↳ D3: Alle wateren voldoen aan de daar geldende waterkwaliteitsdoelstellingen;

- ↳ D4: Juiste balans tussen de belastbaarheid en belasting van het watersysteem.

3.2 Maatregelen voor de functionele instandhouding voor 'Voldoende en Schoon Water'

Een groot deel van ons werk bestaat uit reguliere werkzaamheden (functionele instandhouding) en draagt in belangrijke mate bij aan het realiseren van de genoemde doelen A1 t/m D4 onder paragraaf 3.1. Het bestaat uit peilbeheer en het dagelijkse beheer en onderhoud van vele waterschapsassets, waaronder 368 gemalen, ruim 6.400 kilometer watergang, 2.000 stuwen en vele aan- en afvoer regulerende kunstwerken. Voor de prioritering en de daaruit voortvloeiende planning voor de verschillende assets baseren wij ons zoveel mogelijk op de Assetmanagement Plannen.

Het beheer en onderhoud van ons watersysteem voeren wij uit binnen de kaders van het waterbeheerprogramma en het strategisch assetmanagementplan. Ons huidige beleid is hierbij gebaseerd op een optimale balans tussen prestaties, kosten en risico's. Prestaties zijn: voldoen aan wet- en regelgeving en behalen van de vastgestelde doelen van het Waterbeheerprogramma (WBP). We willen de risico's op het halen van de afgesproken prestaties zoveel mogelijk minimaliseren. Daarbij streven we naar de laagste kosten voor onze inwoners en bedrijven.

Om voorbereid te zijn op mogelijke gevolgen tijdens of na extreme situaties, is het actief beheren en ontwikkelen van onze crisis(bestrijdings)plannen en - crisisorganisatie in het algemeen, ook een onderdeel van de functionele instandhouding van ons watersysteem. De doorontwikkeling van de crisisbeheersing valt onder programma Maatschappij en organisatie. De achtergrond en focus staat beschreven in paragraaf 6.2.10.

De functionele instandhouding van onze waterassets vereist het hele jaar door voortdurende (financiële) inspanningen van onze organisatie. Gezien de ontwikkelingen, zoals beschreven in onze meest recente begrotingsbrief, worden daarnaast de onderstaande activiteiten met extra focus uitgevoerd.

Figuur 3: Onderhoud aan de Drentse kanalen

3.2.1 Functionele instandhouding (A1, B1, C1, D2, D3, D4)

Exotenbestrijding

Er is in ons beheergebied een toename van invasieve exoten geconstateerd. Dit is in 2022 per brief gecommuniceerd aan het algemeen bestuur. Daarbij is aangekondigd dat beleid wordt ontwikkeld hoe om te gaan met invasieve exoten. Eind 2023 wordt dit nieuwe beleid, inclusief bijbehorende financiering, ter vaststelling voorgelegd. Vanaf begin 2024 is voor bestrijding en maatregelen structureel extra benodigde financiële ruimte nodig van € 300.000.

Assetmanagement

De doorontwikkeling van het assetmanagement valt onder programma Maatschappij en organisatie. De achtergrond en focus staat beschreven in paragraaf 6.2.10. Binnen het programma Watersysteem wordt specifiek gewerkt aan de ontwikkeling van assetplannen voor de assetgroep oeverbescherming, grote onderleiders en automatische kunstwerken.

Databeheer en -optimalisatie

Data worden in het optimaliseren en beheren van het watersysteem steeds belangrijker. Het is de basis voor efficiënter, doelmatiger en vooral slimmer werken. In 2024 zullen diverse activiteiten worden uitgevoerd om de kwaliteit, kwantiteit en de beveiliging van data te verhogen en wordt er geïnvesteerd in de medewerkers om hen meer databedreven te maken.

3.3 Maatregelen voor de veranderopgaven voor 'Voldoende en Schoon Water'

Naast functionele instandhouding, zijn er nog aanvullende maatregelen nodig om de genoemde doelen A1 t/m D4 uit paragraaf 3.1 te realiseren (veranderopgaven). Het betreft in het bijzonder twee bestuurlijke maatregelen welke hierna nader worden toegelicht.

3.3.1. Veranderopgaven (A1, A3, B1, B3, C1, C3 en D2)

a. NOVEX/PPLG/WBS/GGOR

We willen toe naar een toekomstbestendig en betaalbaar watersysteem waarvoor verandering nodig is. Hiervoor zijn in ons beheergebied al grote omgevingsprocessen in gang gezet. Om onze doelen te bereiken werken wij hierin samen met regionale partners, waaronder PPLG Drenthe en Overijssel, NOVEX-gebied Regio Zwolle, het Programma Integraal Riviermanagement (IRM) en de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). In deze samenwerking hanteren wij als uitgangspunt het principe 'water en bodem sturend bij ruimtelijke ontwikkelingen'. In het coalitieakkoord is aangegeven dat onze

positie, rol en standpunten in deze gebiedsprocessen en programma's worden vastgelegd in een document, bekend als een position paper. De voorbereiding hiervoor is gestart in het laatste kwartaal van 2023 en zal in 2024 resulteren in de vaststelling van bestuurlijke standpunten die richting zullen geven aan de implementatie van het principe van 'Water en Bodem sturend'. Dit sluit aan bij de maatregelen die vallen onder doel C1.2. 'Verkennen nieuwe ontwerpcriteria gebaseerd op een robuust en veerkrachtig watersysteem', zijnde GGOR 2.0.

b. Water-Op-Maat programma (WOM)

De ontwikkelopgaven in het watersysteem zoals KRW en NBW realiseren we door middel van het WOM.

Kaderrichtlijn Water (KRW)

Een deel van de beoogde maatregelen realiseren we tijdig. Gezien de huidige inzichten verwachten we dat een deel van de KRW- maatregelen niet kan worden uitgevoerd voor eind 2027. Dit wordt met name veroorzaakt door de benodigde grondpositie voor de realisatie van de maatregelen. In 2024 vindt een landelijke evaluatie plaats van de KRW en kan dat betekenis hebben voor onze eigen KRW opgave. We houden er rekening mee dat dit impact zal hebben en in de loop van 2024 wordt het bestuur hierover geïnformeerd en meegenomen.

Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW)

Met name voor de afspraken over wateroverlast, uit het NBW, zijn een aantal ontwikkelingen bepalend voor de strategische keuzes. Het betreft ontwikkelingen over PPLG (Water-Bodem-Sturend, veenweide en de stikstofproblematiek). Vooruitlopen op deze ontwikkelingen kan leiden tot ineffectieve maatregelen en dubbele gebiedsprocessen. Om kansen op een meer integrale samenwerking, uitvoering en financiering te benutten, heeft het dagelijks bestuur besloten geen nieuwe verkenningen te starten die uitsluitend zijn gericht op gebieden die niet voldoen aan de wateroverlast-norm, maar deze zoveel mogelijk te verbinden aan de komende gebiedsprocessen in de provincies Drenthe en Overijssel. Hiermee houden we vast aan de strategische keuze om

zoveel mogelijk aan te sluiten bij opgaven van derden, waarbij wij ook een beroep kunnen doen op de hiervoor gereserveerde budgetten. Hierbij accepteren wij dat mogelijk een deel van de resterende NBW-opgave na 2027 wordt gerealiseerd. Vanwege het grote aantal afhankelijkheden is in 2025 voor NBW een tussenevaluatie voorzien, waarbij herijking van strategie en programma plaats kan vinden voor de restopgave. Dit is in lijn met de begroting 2023.

Figuur 4: Waterberging 'Oude Kene' nabij Hoogeveen

Zoals aangekondigd in de begrotingsbrief is het actualiseren van de kengetallen voor de kosten van alle projectfases nodig, omdat deze niet meer aansluiten op huidige realiteit van aanzienlijke inflatie. Daarmee sluit het WOM-programma niet meer aan op financiële realiteit. Dit leidt tot een toename van de kosten van het WOM-programma met € 13 mln., zijnde 10% op het totale resterende programmabudget van net iets meer dan € 130 mln. Besloten is om deze stijging te dempen door vooralsnog de resterende, nog te starten NBW-projecten, door te schuiven in de tijd. Dit gaat om een totaalbedrag van circa € 22 mln.

Onderzoeks- en Innovatie agenda

Ter ondersteuning van de kennisontwikkeling voeren we onderzoeks- en innovatieprojecten uit. De projecten die vallen binnen het programma watersysteem op de onderzoeks- en innovatie (O&I) agenda van 2024 zijn onder andere de legger- en het beheerregister, cyclisch modelleren en beleidsbewuste monitoring.

3.4 Kosten die wij verwachten te maken

In tabel 7 zijn alle lasten opgenomen die aan het programma Watersysteem verbonden zijn.

Tabel 7: Exploitatie programma Watersysteem

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027				Rekening 2022	Begroting 2023
		2025	2026	2027			
Personeelslasten	21.879	22.418	23.014	23.679	19.010		20.499
Goederen en diensten	24.115	24.379	25.221	26.042	20.734		20.700
Kapitaallasten	17.156	18.828	20.882	24.674	13.698		14.871
Dotaties	-	-	-	-	-		-
Inkomsten	-1.258	-1.183	-1.093	-1.093	-2.563		-1.450
Totaal programma lasten	61.892	64.442	68.024	73.302	50.879		54.620

Hierna wordt de exploitatie programma Watersysteem gesplitst in functionele instandhouding en veranderingen.

Tabel 8: Functionele instandhouding programma Watersysteem

	Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			
			2025	2026	2027	
Functionele instandhouding	Personeelslasten	21.879	22.418	23.014	23.679	
	Goederen en diensten	23.780	24.040	24.877	25.693	
	Kapitaallasten	16.386	17.691	19.279	20.862	
	Inkomsten	-1.258	-1.183	-1.093	-1.093	
	Totaal	60.787	62.966	66.077	69.141	

Tabel 9: Veranderingen programma Watersysteem

	Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			
			2025	2026	2027	
WOM	Investeringsvolume	17.539	33.521	29.641	20.930	
	Kapitaallasten	675	1.001	1.435	3.608	
	Goederen en diensten					
Klimaatadaptatie	Investeringsvolume	580	580	580	580	
	Kapitaallasten	95	136	168	204	
	Goederen en diensten	235	239	244	249	
NOVEX	Investeringsvolume					
	Kapitaallasten					
	Goederen en diensten	100	100	100	100	

4. Waterketen

Visie
Wij zorgen voor
schoon water

Strategische doelen

D. Wij zorgen voor een goede ecologische, fysische en chemische waterkwaliteit passend bij de functie van het oppervlaktewater

E. Wij zorgen voor schoon effluent voor een bijdrage aan de volksgezondheid en hergebruik van water

— Operationele doelen

D1. Het effluent voldoet aan de lozingseisen van de betreffende RWZI

E1. Juiste balans tussen de belastbaarheid en belasting van de waterketen

E2. De infrastructuur van de waterketen is robuust en toekomstgericht

Figuur 5: Doelen waterketen

4.1 Doelen voor 'Schoon Water'

De landelijke waterketen bestaat uit het geheel van drinkwaterwinning, productie en levering en het inzamelen, transporteren en zuiveren van afvalwater. De drinkwaterbedrijven verzorgen de drinkwaterwinning, productie en levering. De gemeenten zorgen via de rioolstelsels voor het inzamelen en het transport van afvalwater en een deel van het regenwater. Het afvalwater en het ingezamelde regenwater wordt door het waterschap getransporteerd naar de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) en daar gezuiverd. De rioolstelsels en de rwzi's vormen samen de afvalwaterketen.

Voor het programma Waterketen werken we aan de twee strategische en drie operationele doelen die vallen onder de visie "we zorgen voor schoon water". Voor een toelichting op deze visie en doelen verwijzen wij naar de doelenboom in ons waterbeheerprogramma.

Figuur 6: Rwzi Zwolle

In de doelenboom op de vorige pagina zijn onze operationele doelen opgenomen:

- ↳ D1: Het effluent voldoet aan de lozingseisen van de betreffende rwzi;
- ↳ E1: Juiste balans tussen de belastbaarheid en belasting van de waterketen;
- ↳ E2: De infrastructuur van de waterketen is robuust en toekomstgericht.

4.2 Maatregelen voor de functionele instandhouding voor 'Schoon Water'

Een groot deel van ons werk bestaat uit reguliere werkzaamheden (functionele instandhouding) en draagt in belangrijke mate bij aan het realiseren van de genoemde doelen onder paragraaf 4.1.

Wij transporteren het afvalwater van inwoners en bedrijven via een netwerk van 473 kilometer transportleiding, 4,4 kilometer vrijvervalleiding en 8,1 kilometer effluentleiding naar (en van) de 16 rwzi's in ons beheergebied. Twee van deze rwzi's zijn voorzien van een slibgistingsinstallatie, waar biologisch materiaal wordt omgezet in slib en biogas dat nuttig wordt hergebruikt. Dit samen maakt het waterketen assetsysteem. Onze rwzi's zijn vanaf de jaren 70 gebouwd. In de loop der jaren is continu geïnvesteerd in de waterketen om te blijven voldoen aan de dan geldende wet- en regelgeving voor transport en zuivering van afvalwater (huishoudens en bedrijven). Ons huidige beleid is gebaseerd op een optimale balans tussen prestaties, kosten en risico's. Prestaties zijn: voldoen aan wet- en regelgeving en behalen van de vastgestelde doelen van het waterbeheerprogramma. We minimaliseren de risico's op het halen van de afgesproken prestaties. Daarbij streven we naar de laagste kosten voor onze inwoners en bedrijven.

De functionele instandhouding van onze waterketensassets, zoals hierboven beschreven, vereist het hele jaar door voortdurende (financiële) inspanningen van onze organisatie. Gezien de ontwikkelingen, zoals beschreven in onze meest recente begrotingsbrief, worden de volgende activiteiten met extra focus uitgevoerd.

4.2.1 Functionele instandhouding (D1, E1, E2)

Risicoprofiel

Een groot deel van ons werk bestaat uit het dagelijkse beheer en onderhoud en het uitvoeren van de reguliere vervangingsinvesteringen van onze waterketen assets. In de begroting 2023 heeft het bestuur gemeld dat als gevolg van krapte op de arbeidsmarkt en het toenemende aantal reguliere vervangingsinvesteringen een hoger risicoprofiel wordt gehanteerd. Hierdoor is een aantal projecten van de vervangingsinvesteringen nog niet gestart, welke worden doorgeschoven naar 2025 en later.

Verkenningen impact nieuwe wet- en regelgeving op rwzi's

Vanuit een brede verkenning in 2023 over de impact van nieuwe wet- en regelgeving op rwzi's zal hieraan vervolg worden gegeven door een voorverkenning voor de rwzi Zwolle te starten. Aanleiding hiervoor is dat we verwachten dat de huidige rwzi Zwolle op relatief korte termijn niet blijft voldoen aan wet- en regelgeving, zeker niet met de nieuwe strengere richtlijn stedelijk afvalwater op komst.

Assetmanagement

De doorontwikkeling van het assetmanagement valt onder programma Maatschappij en organisatie. De achtergrond en focus staat dan ook beschreven in paragraaf 6.2.10. Binnen het programma Waterketen wordt specifiek gewerkt aan de ontwikkeling van assetplannen voor de assetgroepen rioolwaterzuiveringen én slibindikking-, ontwatering- en vergistingsinstallaties.

Crisisbeheersing

De doorontwikkeling van de crisisbeheersing valt onder programma Maatschappij en organisatie. De achtergrond en focus staat beschreven in paragraaf 6.2.10. Er worden diverse crisisbestrijdingsplannen en onderliggende plannen geactualiseerd. Voor het programma Waterketen betreft dit het actualiseren van het Crisisbestrijdingsplan Zuiveringstechnische Werken.

4.3 Maatregelen voor de veranderopgaven voor 'Schoon Water'

Naast functionele instandhouding zijn er nog vier extra bestuurlijke maatregelen nodig om de doelen uit paragraaf 4.1 te realiseren (veranderopgave).

4.3.1. Veranderopgaven (D1, E1, E2)

Binnen de waterketen zien we ontwikkelingen op ons afkomen die leiden tot aanpassingen van onze installaties om te blijven voldoen aan wet- en regelgeving. De aangepaste richtlijn voor de behandeling van stedelijk afvalwater (concept) van de Europese Commissie (EC) zal waarschijnlijk een grote impact hebben op ons assetsysteem van de waterketen. De aangepaste richtlijn spitst zich toe op aanscherping van de norm voor de verwijdering van nutriënten, het verlagen van het energieverbruik en tot slot op de verwijdering van medicijnresten (zogenaamde vierde trap). De EC streeft naar vaststelling van de richtlijn in het eerste kwartaal van 2024.

In 2023 is door het Rijk in samenspraak met de Waterschappen een start gemaakt met het ontwikkelen van een KRW impulsprogramma met daarin onder meer extra focus op nutriënten vanuit rwzi's. Of dit tot aanvullende eisen voor onze rwzi's gaat leiden is op dit moment nog niet duidelijk. Daarnaast zal de belasting op onze installaties toenemen door verschillende ontwikkelingen binnen ons beheergebied, zoals de NOVEX (programma Nationale Omgevingsvisie), de woningbouwopgave zoals bijvoorbeeld in de Woondeal West-Overijssel en de Provinciale Programma's Landelijk Gebied (PPLG), welke een doorvertaling zijn van het Nationale Landelijk Gebied (NPLG). Vanuit het klimaatakkoord en de Klimaatwet zijn ook aanpassingen in de waterketenassets noodzakelijk. Daarom doen we dit jaar onder andere mee aan een landelijk traject, waarbij we op drie rwzi's onderzoek doen naar lachgas. Al deze ontwikkelingen geven aanleiding tot het maken van een Toekomstvisie op onze waterketen. In de navolgende paragrafen worden de belangrijkste veranderopgaven toegelicht.

a. Toekomstvisie Waterketen

De bij de veranderingen geschetste ontwikkelingen zijn aanleiding voor het opstellen van een Toekomstvisie op de Waterketen. Dit traject is medio 2023 gestart en de besluitvorming over de Toekomstvisie is in Q1 van 2024 voorzien. In het kader van de visie worden trends en ontwikkelingen, toekomstscenario's en handelingsperspectieven beschouwd voor de vormgeving van een strategie richting 2050 met een doorkijk naar 2100. Het bestuur wordt actief betrokken bij de totstandkoming van deze Toekomstvisie. Vervolgens wordt in 2024 een beleidskader waterketen opgesteld en zal worden gestart met het vormgeven van een programmatische aanpak waterketen. Daaruit volgen mogelijk forse investeringen in onze waterketenassets die vooralsnog niet zijn voorzien in de huidige meerjarenraming.

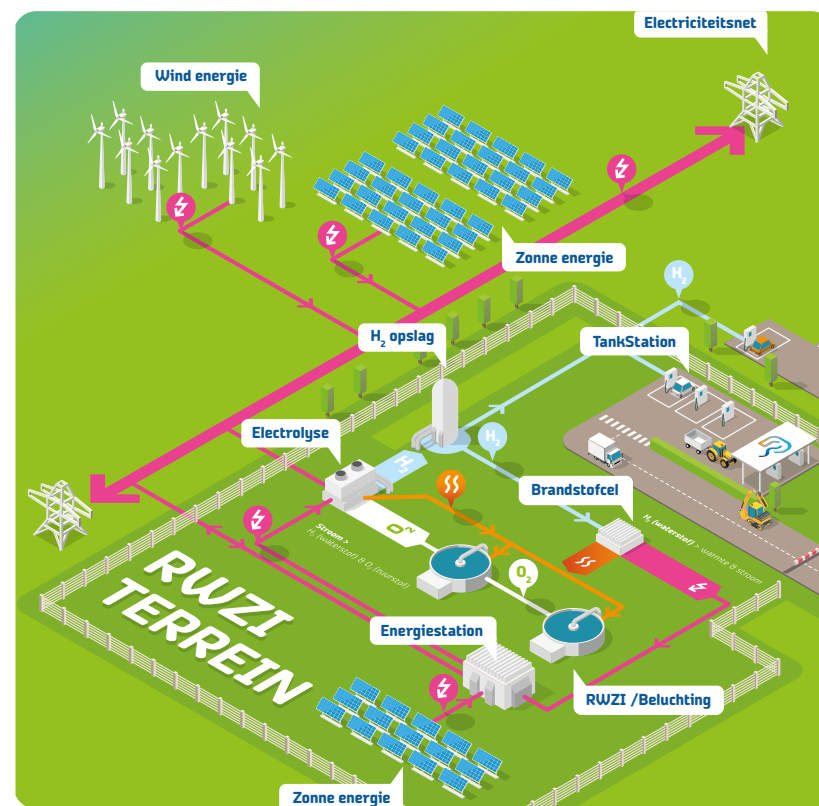
b. Smart Energy Hub (SEH) RWZI Hessenpoort

De SEH op RWZI Hessenpoort zal naar verwachting eind Q1/begin Q2 2024 in gebruik worden genomen. Deze installatie zal elektriciteit omzetten in warmte, waterstof en zuurstof. De zuurstof gebruiken we in ons beluchtingsproces waarbij de inschatting is dat we op de beluchtingsenergie de helft kunnen besparen. Na ingebruikname wordt gestart met het meerjarige onderzoek. Het onderzoek richt zich op verbetering van de zuurstofoverdracht voor nog meer energiebesparing, vermindering van de broeikasgasemissies, benutting van de warmte en effluent als bron voor waterstofproductie, ontwikkeling van een 'digital twin' (digitale replica) voor de procesoptimalisatie en de bedrijfseconomische aspecten. Samen met partner H2-Go onderzoeken we de verbeteringen van de SEH op het energiesysteem van bedrijventerrein Hessenpoort. Dit alles levert inzicht op in onder andere de toepassing, schaalbaarheid, (neven)effecten, impact op de bedrijfsvoering, de bijdrage tot het behalen van de energiedoelstelling en de invloed op de netcongestie.

c. Groen Gas Echten

In 2024 wordt volop gebouwd aan de nieuwe slibgistings- en groen gasinstallatie op rwzi Echten. De planning is dat begin 2025 de slibgisting in proefbedrijf

gaat draaien. De oplevering staat gepland halverwege 2025. In 2024 zullen de organisatorische voorbereidingen worden afgerond, bij het proefbedrijf begin 2025 moet de organisatie gesteld staan: de verkooporganisatie is ingericht, de certificering van het groen gas staat in de steigers en het beheer en onderhoud van de installatie is georganiseerd. Voor de CO₂-afvanginstallatie zal in het voorjaar van 2024 een realisatiekrediet worden aangevraagd, de beoogde oplevering van de CO₂-afvanginstallatie is in de 2e helft van 2025 voorzien.

Figuur 7: Schematische weergave SEH Hessenpoort

Figuur 8: Rwwi Echten, met gisting op voorgrond

d. Datagedreven sturing rwzi's

In 2023 is gestart met de verkenning en voorbereiding van een pilot voor datagedreven sturing op rwzi's. In 2024 zullen twee deelprojecten worden uitgevoerd. Deelproject I richt zich op datagedreven sturing in het rioolstelsel, hiervoor wordt samenwerking met een gemeente gezocht. Doelstelling is om te komen tot een gelijkmatiger belasting van de zuivering.

Deelproject II richt zich op de datagedreven sturing op de rwzi, waarbij samen met een marktpartij een pilot zal worden uitgevoerd. De pilot moet inzicht opleveren in de mogelijkheden van kunstmatige intelligentie (AI) voor rwzi's en richt zich op: mogelijk uitstel van investeringen door een betere benutting van de rwzi, verbetering van de effluentkwaliteit; en verlaging van het energieverbruik.

Uit de pilot moet blijken wat haalbaar is en hoe dit kan worden vertaald naar de andere rwzi's. Na afronding van de pilot zal hierover een advies worden opgeleverd.

Onderzoeks- en Innovatie agenda

Ter ondersteuning van de kennisontwikkeling voeren we onderzoeks- en innovatieprojecten uit. De projecten die vallen binnen het programma Waterketen op de onderzoeks- en innovatie (O&I) agenda zijn onder andere de Smart Energy Hub, het ontwikkelen van een instrument voor rioolvreemd water en het verbeteren van telemetriesystemen.

4.4 Kosten die wij verwachten te maken

In tabel 10 zijn alle lasten opgenomen die aan het programma Waterketen verbonden zijn.

Tabel 10: Exploitatie programma Waterketen

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			Rekening 2022	Begroting 2023
		2025	2026	2027		
Personeelslasten	9.279	9.551	9.830	10.118	7.440	8.738
Goederen en diensten	28.480	29.063	29.564	30.533	20.158	24.721
Kapitaallasten	12.766	14.150	18.073	18.641	11.047	11.640
Dotaties	-	-	-	-	-	-
Inkomsten	-2.005	-2.022	-2.033	-2.035	-1.823	-1.963
Totaal programma lasten	48.520	50.742	55.434	57.257	36.822	43.136

Hierna wordt de exploitatie programma Waterketen gesplitst in functionele instandhouding en veranderopgaven.

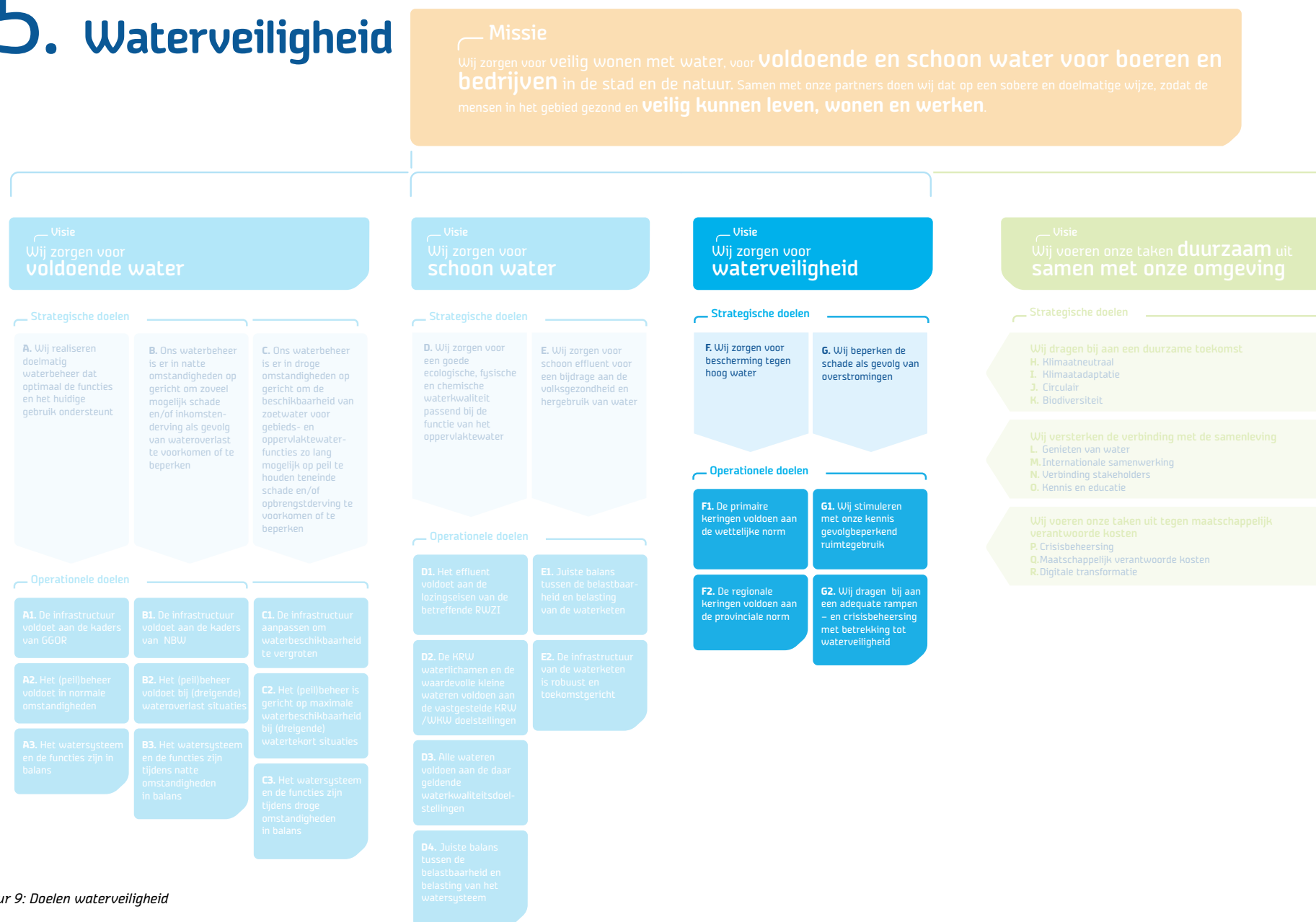
Tabel 11: Functionele instandhouding programma Waterketen

	Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027		
			2025	2026	2027
Functionele instandhouding	Personeelslasten	9.279	9.551	9.830	10.118
	Goederen en diensten	27.952	30.366	30.867	31.836
	Kapitaallasten	12.696	13.686	14.540	14.978
	Inkomsten	-2.005	-2.022	-2.033	-2.035
	Totaal	47.922	51.581	53.204	54.897

Tabel 12: Veranderopgaven programma Waterketen

	Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027		
			2025	2026	2027
Echten	Investeringsvolume	26.651	12.959	1.650	5.000
	Kapitaallasten	-	355	3.427	3.551
	Goederen en diensten	-	-1.285	-1.285	-1.285
Hessenpoort	Investeringsvolume	731	25	75	-
	Kapitaallasten	70	97	95	101
	Goederen en diensten	-10	-18	-18	-18
Datagedreven sturing rwzi	Investeringsvolume				
	Kapitaallasten		12	11	11
	Goederen en diensten	538	-	-	-

5. Waterveiligheid

Figuur 9: Doelen waterveiligheid

5.1 Doelen voor Waterveiligheid

Binnen het programma Waterveiligheid voeren we twee hoofdtaken uit. Zorgdragen voor bescherming tegen hoog water en beperking van schade als gevolg van overstromingen. Deze hoofdtaken zijn in ons waterbeheerprogramma vertaald naar vier operationele doelen. Met inachtneming van deze doelen, houden wij onze primaire en regionale keringen op orde om daarmee te voldoen aan de wettelijke normen. Dit doen wij door het plegen van beheer en onderhoud, periodieke inspectie, toetsing en beoordeling van onze keringen en waar nodig keringen te versterken. Daarnaast is het beperken van schade als gevolg van een mogelijke overstroming voor ons een belangrijk speerpunt. Hiervoor werken wij nauw samen met gemeenten, provincies, veiligheidsregio's en het Rijk, waarbij allen hun eigen taak uitvoert. Binnen dit samenspel brengen wij actief onze kennis in en stimuleren wij gevolgbeperkende maatregelen achter de keringen. Ook dragen we bij aan adequate rampen- en crisisbeheersing tijdens hoogwater.

Voor een nadere toelichting op onze visie en doelen voor het waterveiligheid, verwijzen wij naar de doelenboom in ons waterbeheerprogramma.

In de doelenboom op de vorige pagina zijn de volgende doelen opgenomen:

- ↳ F1: De primaire keringen voldoen aan de wettelijke norm;
- ↳ F2: De regionale keringen voldoen aan de provinciale norm;
- ↳ G1: Wij stimuleren met onze kennis gevolgbeperkend ruimtegebruik;
- ↳ G2: Wij dragen bij aan een adequate rampen – en crisisbeheersing met betrekking tot waterveiligheid;

5.2 Maatregelen voor de functionele instandhouding voor 'Bescherming tegen hoog water en beperking van schade als gevolg van overstromingen'

Een groot deel van ons werk op het gebied van waterveiligheid bestaat uit reguliere werkzaamheden (functionele instandhouding) en draagt in belangrijke mate bij aan het realiseren van de genoemde doelen onder paragraaf 5.1.

We beheren en onderhouden bij elkaar ruim 347 kilometer primaire- en regionale kering en ruim 670 kilometer overige keringen in het achterliggend watersysteem. We maaien, inspecteren regelmatig, herstellen schades of gevolgen van andere incidenten of calamiteiten. Ook beoordelen we eens in de 12 jaar of alle keringen aan de norm voldoen. In 2017 is een andere norm voor primaire waterkeringen van kracht geworden, waarbij normen zijn uitgedrukt in overstromingskansen in plaats van overschrijdingskansen. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar waterstand en golven, maar ook naar de gevolgen van een overstroming. Dit heeft geleid tot een geheel nieuwe aanpak voor normering, beoordeling en ontwerp. In 2050 moeten alle primaire keringen aan deze nieuwe normen voldoen.

Om voorbereid te zijn op mogelijke gevolgen tijdens of na extreme hoogwatersituaties, is het actief beheren en ontwikkelen van onze crisis(bestrijdings)plannen en -crisisorganisatie in het algemeen, onlosmakelijk verbonden met de functionele instandhouding van de waterveiligheid in ons beheergebied. De doorontwikkeling van de crisisbeheersing valt onder programma Maatschappij en organisatie. De achtergrond en focus staat beschreven in paragraaf 6.2.10.

De functionele instandhouding van onze waterveiligheidsassets, zoals hierboven beschreven, vereist het hele jaar door voortdurende (financiële) inspanningen van onze organisatie. Gezien de ontwikkelingen, zoals beschreven in onze meest recente begrotingsbrief, worden de volgende activiteiten met extra focus uitgevoerd.

5.2.1. Functionele instandhouding (F1 en F2)

Assetmanagement

De doorontwikkeling van het assetmanagement valt onder programma Maatschappij en organisatie. De achtergrond en focus staat beschreven in paragraaf 6.2.10. Binnen het programma Waterveiligheid wordt specifiek gewerkt aan de ontwikkeling van assetplannen voor de assetgroepen primaire- en regionale keringen en kerende kunstwerken.

Figuur 10: IJsseldijk bij Herxen

Toetsing en opgave regionale keringen

De regionale keringen in Overijssel en Drenthe worden de komende jaren getoetst aan de gewijzigde normen. In Overijssel starten we hier al mee in 2024. In Drenthe wachten wij nog op de vaststelling van de uitgangspunten door Provinciale Staten. Vanwege de gewijzigde normen voor de Sallandse weteringen

wordt verwacht dat er een opgave ontstaat. De vraag is of we deze traditioneel willen aanpakken of juist, in samenwerking met onze partners, willen inzetten op klimaatadaptieve gebiedsontwikkeling in lijn met 'Water en Bodem sturend'. Op dit moment is er nog geen budget gereserveerd in de meerjarenbegroting voor dijkversterking en systeemmaatregelen. In 2024 start de beoordeling van de Sallandse weteringen, zodat de omvang van de opgave kan worden vastgesteld. Een eerste inschatting van deze opgave kan vervolgens in de begrotingsbrief 2026 worden gegeven. Ondertussen onderzoeken we mogelijkheden om deze toekomstige uitdaging te koppelen aan de doelstellingen van onze gebiedspartners (bijvoorbeeld binnen NOVEX). Hier zien we een nauw verband met paragraaf 3.3.1, bestuurlijke maatregel a) onder het programma Watersysteem.

5.3 Maatregelen voor de veranderopgaven voor 'Bescherming tegen hoog water en beperking van schade als gevolg van overstromingen'

Naast functionele instandhouding, zijn er nog aanvullende maatregelen nodig om de genoemde doelen uit paragraaf 5.1 te realiseren (veranderopgaven).

De uitvoering van maatregelen binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) beschermt ons beheergebied tegen overstromingen. We versterken en verbeteren onze primaire waterkeringen om te voldoen aan de wettelijke normen voor waterveiligheid. Uit de eerste landelijke beoordelingsronde blijkt dat het grootste deel van de primaire keringen in ons beheergebied niet voldoet aan de nieuwe normering. Deze keringen moeten wettelijk in 2050 aan de norm voldoen.

Daarnaast zijn er diverse (landelijke) ontwikkelingen en programma's die raken aan waterveiligheid, onder meer de eerdergenoemde Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). Zo willen we conceptueel onderzoeken hoe we op systeemniveau synergie kunnen creëren tussen de uiteenlopende programma's en doelstellingen in (en rond) de IJsselvechtdelta, bijvoorbeeld het idee 'Keteldelta'. We onderzoeken welke kansen en perspectieven dit biedt voor de verschillende delen van ons beheergebied. Daarnaast onderzoeken wij

nadrukkelijk externe financieringsmogelijkheden. Naar verwachting komen wij hier op terug in de begrotingsbrief.

Voor 2024 onderscheiden we in de veranderopgaven voor waterveiligheid twee bestuurlijke maatregelen en deze worden hieronder nader toegelicht.

5.3.1 Veranderopgaven (F1, F2)

a. Toenemende dreiging van graafschade door bevers

Naast inrichtingsmaatregelen ter bescherming tegen overstromingen hebben we te maken met dagelijkse risico's voor onze waterkeringen, zoals graafschades door bevers. We moeten onze werkwijze aanpassen om schade door bevergangen in de dijken te voorkomen. Daarom gaan wij in gesprek met de provincie Overijssel (het bevoegd gezag) om tot een intensievere samenwerking te komen die minder waterveiligheidsrisico met zich meebrengt.

Omdat dit ook verband houdt met doelstellingen die verbonden zijn aan het watersysteem, wordt deze beleidsontwikkeling nauw afgestemd met programma Watersysteem. Extra benodigde capaciteit (3 fte) voor inspectie en monitoring op graafschade door bevers is voor nu opgelost binnen de bestaande formatie. Eventueel risico op schadeherstel wordt afgedekt vanuit het weerstandsvermogen.

b. Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

We werken aan het HWBP, zodat in 2050 al onze primaire keringen aan de nieuwe normering voldoen. De mijlpalenplanning ziet er per project als volgt uit:

- ↳ Stadsdijken Zwolle: realisatie van de dijkverbetering loopt;
- ↳ IJsselwerken: ter inzage legging van de planbesluiten;
- ↳ Veilige Vecht: verkenning en vaststelling in algemeen bestuur;
- ↳ Mastenbroek IJssel: verkenning loopt.

Figuur 11: Bever

Figuur 12: IJsseldijk Zwalle – Olst (IJsselwerken)

Tabel 13: Aantal km dijk versterkt in HWBP

streefwaarden							
Prestatie-indicator	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Aantal km dijk versterkt in HWBP	3,49	7,49	15,49	23,79	32,09	44,09	54,09

Het aantal versterkte kilometers in het HWBP voor de komende jaren is opgenomen in de bovenstaande tabel.

Landelijk is er een discussie over het moment van de uitbetaling van de subsidie-uitkering. Dit kan negatieve financiële gevolgen hebben. Op dit moment is de discussie vol op in beweging en niet concreet te vertalen. Eind 2023 en begin 2024 moet er zicht komen op een oplossing voor het financieringstekort bij de HWBP alliantie. Daarvoor zijn allerlei onderzoeken en discussies gestart. Op basis van de concept programmering 2024-2036 kunnen we constateren dat de voorfinancieringsproblematiek iets is gedaald. Met de huidige conceptprogrammering moet rekening gehouden worden met ruim € 12 mln. in totaal over de komende 4 jaar; € 3 mln. gemiddeld per jaar. In de begrotingsbrief werd rekening gehouden met € 6-11 mln. per jaar.

Onderzoeks- en Innovatie agenda

Ter ondersteuning van de kennisontwikkeling voeren we onderzoeks- en innovatieprojecten uit. De projecten die vallen binnen het programma Waterveiligheid op de onderzoeks- en innovatie (O&I) agenda worden voor het grootste deel gesubsidieerd vanuit het HWBP (zoals Waterveiligheids-landschappen en Sterkte onverzadigde zone) en deels uit eigen middelen. De projecten en onderzoeken zijn onder andere gericht op het vergroten van het inzicht op de sterkte van keringen en de ontwikkelingen van waterstanden en golven.

5.4 Kosten die wij verwachten te maken

In tabel 14 zijn alle lasten opgenomen die aan het programma Waterveiligheid verbonden zijn.

Tabel 14: Exploitatie programma Waterveiligheid

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			Rekening 2022	Begroting 2023
		2025	2026	2027		
Personeelslasten	4.663	4.794	4.931	5.072	4.194	4.599
Goederen en diensten	2.602	2.640	2.679	2.750	2.301	2.448
Kapitaallasten	6.493	9.190	9.364	9.507	7.351	8.085
Dotaties	-	-	-	-	-	-
Inkomsten	-202	-202	-175	-175	-267	-288
Totaal programma lasten	13.556	16.422	16.799	17.154	13.579	14.844

Hierna wordt de exploitatie programma Waterveiligheid gesplitst in functionele instandhouding en veranderingen.

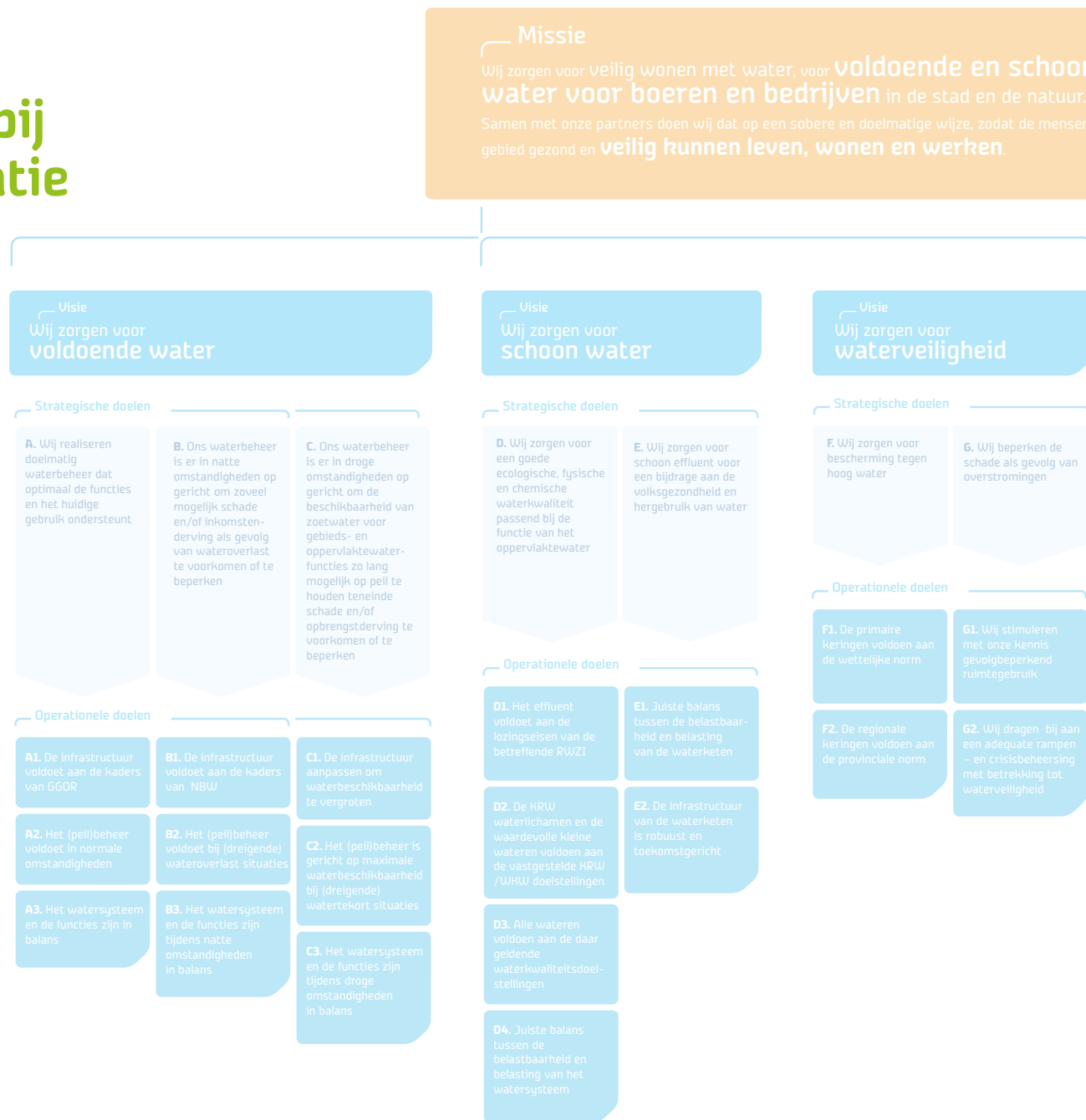
Tabel 15: Functionele instandhouding programma Waterveiligheid

	Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027		
			2025	2026	2027
Functionele instandhouding	Personeelslasten	4.663	4.794	4.931	5.072
	Goederen en diensten	2.477	2.515	2.554	2.625
	Kapitaallasten	5.920	4.717	3.741	2.512
	Inkomsten	-202	-202	-175	-175
	Totaal	12.858	11.824	11.051	10.034

Tabel 16: Veranderingen programma Waterveiligheid

	Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027		
			2025	2026	2027
HWBP	Investeringsvolume	119.764	141.204	120.416	113.312
	Kapitaallasten	573	4.473	5.623	6.995
	Goederen en diensten	-			
HWBP innovatie	Investeringsvolume	4.151	4.386	5.000	-
	Kapitaallasten				
	Goederen en diensten	125	125	125	125

6. Maatschappij en organisatie

Figuur 13: Doelen M&O

Visie
Wij voeren onze taken **duurzaam** uit
samen met onze omgeving

Strategische doelen

H-K. Wij dragen bij aan een duurzame toekomst

L-O. Wij versterken de verbinding met de samenleving

P-R. Wij voeren onze taken uit tegen maatschappelijk verantwoorde kosten

Thema's

Klimaatneutraal	Klimaatadaptatie	Circulair	Biodiversiteit	Genieten van water	Internationale samenwerking	Verbinding stakeholders	Kennis en educatie	Crisis-beheersing	Maatschappelijk verantwoorde kosten	Digitale transformatie
-----------------	------------------	-----------	----------------	--------------------	-----------------------------	-------------------------	--------------------	-------------------	-------------------------------------	------------------------

Operationele doelen

H1. WDDO streeft ernaar in 2025 energieneutraal te zijn, door evenveel elektriciteit duurzaam op te wekken als te verbruiken. H2. WDDO streeft ernaar bij de taakuitvoering in 2030 tenminste 49% broeikasgasreductie te bereiken tov 1990.	H3. WDDO draagt in regionale energietransitie bij aan de eigen organisatiedoelstellingen en aan de transitiedoelen in de regio. H4. In 2030 is er samen met gebiedspartners minder CO2 emissie bereikt in veenweidegebied N-W Overijssel door de maaitveldddaling te beperken met waterhuishoudkundige maatregelen.	I3. WDDO voert samen met haar omgeving klimaatadaptieve maatregelen uit.	J1. WDDO streeft ernaar 50 % minder primaire grondstoffen te gebruiken tov 2019. J2. WDDO werkt aan minder restafval in de bedrijfsvoering en bij vervanging van assets en bestemt afvalstromen (o.m. maaisel en bagger) zoveel mogelijk voor nuttig hergebruik en hoogwaardige recycling J3. WDDO wint waar mogelijk meer grondstoffen uit afvalwater en regelt de afzet ervan.	K1. WDDO werkt aan herstel en behoud van biodiversiteit in oppervlakte-water, land en bodem.	L1. Wij benaderen het watersysteem integraal zodat waterbeheer, erfgoed en ruimtelijke kwaliteit samengaan. L2. Wij stellen onze eigendommen open voor recreatief gebruik, mits dit veilig is en niet ten koste gaat van het functioneren van het watersysteem en functies zoals natuur, landbouw, bedrijven en wonen.	M1. In 2027 zijn onze internationale partners sterker geworden. M2. In 2027 is WDDDelta versterkt door internationale activiteiten.	N1. In 2027 zijn onze belangrijkste partners positief over onze samenwerking. N2. In 2027 beoordelen de stakeholders onze dienstverlening met minimaal een 7.	O1. Onze partners waarderen ons als een kennisautoriteit op onze primaire taken. O2. We dragen kennis uit, geven voorlichting en ontwikkelen educatieprogramma's voor het onderwijs.	P1. We hebben adequate crisis-beheersing.	Q1. Wij voeren onze taken uit in een goede balans tussen kosten, prestaties risico's.	R1. Komend decennium gaan we actief nieuwe technieken en innovaties toepassen in onze organisatie.
---	---	--	--	--	--	---	---	--	---	---	--

6.1 Doelen voor Maatschappij en organisatie

Binnen het programma Maatschappij en organisatie (M&O) werken we aan drie strategische doelen: bijdragen aan een duurzame toekomst, het versterken van de verbinding met onze omgeving en het tegen maatschappelijk verantwoorde kosten werken aan onze taken. In de doelenboom op de vorige pagina worden de doelen weergegeven. De doelen worden gecoördineerd vanuit programma M&O opgepakt, en vervolgens, als de organisatie voldoende is toegerust, in de reguliere lijn binnen de andere programma's ondergebracht. Voor een toelichting op de strategische doelen en operationele doelen verwijzen wij naar ons WBP.

Veranderopgaven

Binnen onze omgeving, zowel de fysieke leefomgeving als de samenleving, zien we ontwikkelingen op ons afkomen die impact hebben op het functioneren van het waterschap. Ontwikkelingen die breder zijn dan de waterketen, het watersysteem of de waterveiligheid, maar die integraal interacteren met onze taken en doelen. Ontwikkelingen die vaak ook lange tijdshorizon hebben en omgeven zijn met onzekerheden. Programma M&O is er om gesteld te staan voor deze ontwikkelingen. Het gaat hier om activiteiten die bijdragen aan de veranderopgaven van het waterschap die niet al in de andere programma's zijn opgenomen. Zowel in het in fysieke zin gesteld staan voor de ontwikkelingen en bij te dragen aan oplossingen, zoals duurzaamheid, energie, innovatie en het handelen vanuit assets. Maar ook om te leren van andere landen, te acteren in de steeds belangrijkere netwerk omgeving en om de jeugd bewust te maken en handvatten te bieden over de water en klimaatopgaven van vandaag en morgen. Programma Maatschappij pakt het bovengenoemde op, programma Organisatie richt zich wettelijke taken en faciliteert de kerntaken uit de programma's Watersysteem, Waterketen, Waterveiligheid.

Programma Maatschappij

6.2 Maatregelen programma Maatschappij

In de doelenboom op de vorige pagina zijn de doelen opgenomen. Reguliere werkzaamheden dragen in belangrijke mate bij aan het realiseren van onze bestuurlijke doelen. Naast regulier werk zijn er nog extra maatregelen nodig om de doelen te realiseren.

Wij dragen bij aan een duurzame toekomst (H-K)

Om onze doelen "wij dragen bij aan een duurzame toekomst" (WBP maatregelen H, I, J en K) te realiseren wordt een aantal maatregelen uitgevoerd. Het in maart 2022 vastgestelde beleidskader DuurzaamDoen 2022 is onderverdeeld in 3 pijlers:

- ↳ H1: streven naar elektriciteitsneutraal in 2025, energieneutraal in 2030 en het versterken van de samenhang van opwek/opslag/gebruik/inkoop van energie.
- ↳ H2: streven naar 49% broeikasgasreductie t.o.v. 2019 in 2030
- ↳ J1-J3: circulair werken.

De maatregelen voor biodiversiteit (K) staan beschreven bij programma Watersysteem.

De energiewereld is volop in beweging. Een betaalbare, betrouwbare en beschikbare energievoorziening, die van essentieel belang is voor het uitvoeren van onze kerntaken, wordt steeds minder vanzelfsprekend. Dit maakt het noodzakelijk om als waterschap continu inzet te plegen om onze energievoorziening toekomstbestendig te houden. Bijvoorbeeld door in te zetten op een optimale mix van energiebesparing, -opwek, -inkoop, -opslag en -conversie.

Daarnaast blijft de noodzaak om stappen te zetten op het gebied van vermindering van gebruik van grondstoffen, winning van grondstoffen en reductie van broeikasgassen onverminderd groot. Integratie van DuurzaamDoen in onze bedrijfsprocessen zet zich voort met als doel om ook op de lange termijn

onze kerntaken doelmatig te kunnen blijven uitvoeren en van daaruit een bijdrage te leveren aan maatschappelijke opgaven. Netwerken, zowel met onze partners als met kennisinstellingen en bedrijven, zijn daarbij essentieel.

6.2.1 In 2025 zijn wij elektriciteitsneutraal (H1) en we investeren verder naar volledig energieneutraal in 2030

a. Uitwerken van de energievoorzieners: zorgen voor een toekomstbestendig energiesysteem: betaalbaarheid, beschikbaarheid, betrouwbaarheid

De komende jaren wordt verder geïnvesteerd om de doelstelling 2030 energieneutraal te bereiken (streefgetal 57 mln. kWh). Met de initiatieven aan duurzame opwek (zon, wind, biogas/WKK) die inmiddels gerealiseerd zijn tezamen met die waarvoor nog een vergunningstraject loopt, kunnen we naar verwachting voldoen aan deze doelstelling. De verwachte realisatie van de windturbine Kampen zal daar een grote rol in spelen. Wel neemt het verbruik van energie de komende jaren toe als gevolg van bijvoorbeeld stedelijke uitbreiding, 'meer pompen' vanwege meer droogte/wateroverlast en er treedt meer elektrificatie op om de inzet van fossiele brandstoffen te verminderen.

Grillige prijsontwikkelingen en toenemende kwetsbaarheden op het elektriciteitsnet hebben geleid tot het ontwikkelen van de energievoorzieners. Met de energievoorzieners geven we de komende jaren voorrang aan inspanningen voor een optimaler energiesysteem voor onze bedrijfsvoering. Rekening houdend met betaalbaarheid, beschikbaarheid en betrouwbaarheid zoeken we naar samenhang tussen een aantal factoren: duurzame opwek – opslag – gebruik – besparen – en inkoop volume. Ook verkennen we nieuwe contractvormen en marktbenaderingen voor energie, met onder andere als gevolg dat minder elektriciteit ingekocht hoeft te worden. Daarnaast verbeteren we ons inzicht in gebruik en vergroten daarmee mogelijkheden te besparen en zetten we in op verdere professionalisering van onze energiebeheerorganisatie.

6.2.2 Er wordt naar gestreefd om bij de taakuitvoering in 2030 tenminste 49% broeikasgasreductie te bereiken t.o.v. 1990 (H2)

b. Er zullen diverse onderzoeken worden uitgevoerd, zodat wij verder inzicht krijgt in deze opgave en de aanpak hiervan voor de komende jaren

We bouwen voort op diverse verkennende onderzoeken, zodat er inzicht wordt verkregen in de mogelijke effectbijdragen in de praktijk en daarmee gemoeide kosten. Daarom doen we de komende jaren samen met andere partijen veel aan kennisontwikkeling, emissiemetingen op zuiveringen (bijvoorbeeld lachgas) en proefopstellingen met beheermaatregelen. Daarnaast passen wij onze werkwijze aan om CO2 reductie te realiseren (elektrificatie van materieel, alternatieve materiaalinzet, etc.).

6.2.3 In de regionale energietransitie dragen wij bij aan de eigen organisatiedoelstellingen en aan de transitiedoelen in de regio (H3)

We nemen deel aan de RES (Regionale Energiestrategie) overleg van Drenthe en West-Overijssel. In Overijssel worden de uitgangspunten en criteria voor zonne- en windenergie bijgesteld wat leidt tot RES 2.0. Daarin worden afspraken voor samenwerking tussen onder meer de regionale overheden voor de realisatie van duurzame opwek en warmtevoorziening vastgelegd. Duurzame opwek door het waterschap draagt bij aan onze doelen voor een optimaal energiebeheer en energievoorziening van het waterschap om daarmee de kosten voor inkoop van elektriciteit te dempen. Het mogelijk maken van initiatieven van derden voor aquathermie (warmte uit oppervlaktewater of uit afvalwater) wegen we af met behulp van een aantal criteria en uitgangspunten. Binnen de RES kijken wij doorlopend naar drie type manieren van samenwerking: stimulerend, participierend en aanvullend risicodragend. Daarnaast gaan wij komend jaar beleidskaders opstellen voor het beschikbaar stellen van onze assets. Indien uit de initiatieven blijkt dat dit kansrijk is komen wij met een voorstel.

6.2.4 In 2030 is er samen met gebiedspartners minder CO2 emissie bereikt in veenweidegebied N – W Overijssel door de maaiveldddaling te beperken (H4)

Ook de veenweides in ons gebied dragen bij aan CO2 emissie door maaiveldddaling. We nemen deel in verschillende gebiedsprocessen onder verantwoordelijkheid van de provincie Overijssel en blijven aangehaakt bij landelijk onderzoek op dit gebied.

6.2.5 Samen met de omgeving voeren we klimaatadaptieve maatregelen uit (I3)

Klimaatadaptatie gaat niet meer alleen over de verre toekomst, het gaat ook over vandaag en morgen. Bewustwording van de gevolgen van klimaatverandering in onze omgeving én een positieve benadering in termen van kansen, vormt de basis van ons verhaal. Om tot een toekomstbestendig watersysteem te komen, is Water en bodem sturend een benadering die we, vroeg in plan- en beleidsprocessen verder uitwerken en toepassen. De basis hiervoor vormt de op te stellen 'position paper' (zie programma watersysteem). Deze position paper vormt ook de basis voor het in 2024 op te stellen beleid voor klimaatadaptatie. Beleid waarmee we kaders vormgeven voor toekomstbestendige besluitvorming. Hiermee kunnen we ook bewoners en medeoverheden in staat stellen om goed om te gaan met gevolgen van klimaatverandering. Uitvoering van het beleid willen we terugzien en geborgd hebben in de omgevingsvisies en projectplannen van provincies en gemeenten. Om dit te realiseren werken we intensief samen in verschillende omgevingsprocessen (NPLG en NOVEX), binnen de DPRA werkregio's RIVUS en Fluvius en het NOVEX gebied Regio Zwolle. Ook kijken we daarbij kritisch naar onszelf of onze investeringen in het primair proces wel klimaatbestendig zijn. De integratie van klimaatadaptatie en assetmanagement is daarbij een belangrijke succesfactor.

6.2.6 We streven ernaar om in 2030: 50% minder primaire grondstoffen te gebruiken (J1), restafval te verminderen via hoogwaardige recycling (J2) en grondstoffen uit afvalwater te winnen (J3)

c. Wij voeren verkenningen uit. Aansluitend zullen wij hierop plannen uitwerken om te komen tot realisatie

Wat betreft gedegen circulair werken staan we nog aan het begin. We voeren verkenningen uit, om in de jaren na 2024 tot plannen te komen voor realisatie. Voorbeelden van deze verkenningen zijn: reductie van hulpstoffen in het zuiveringsproces en toepassen van circulair bouw materiaal. Daarnaast gaan we werken met het materiaalpaspoort om in onderhoud en realisatie materiaal informatie goed vast te leggen (materiaalgebruik, herbruikbaarheid en CO2 uitstoot) en leren werken met methodieken om tot afgewogen keuzes te komen waarin circulariteit (en broeikasgasemissies) meegenomen worden.

Figuur 14: Gemaal Coehoorn, pilot prefab en losmaakbaar bouwen in geopolymeerbeton

Versterken verbinding met de omgeving (L-O)

Onderdelen waaraan binnen het programma Maatschappij gewerkt worden zijn internationale samenwerking (M1, M2) en kennis en educatie (O1, O2). Samenwerking met onze stakeholders (N1, N2) is verweven in nagenoeg alle werkzaamheden wij uitvoeren. De doelen die gekoppeld zijn aan het thema genieten van water (L1, L2) zijn geborgd in ons reguliere werk.

6.2.7 In 2027 zijn wij versterkt door internationale activiteiten (M2) en zijn onze internationale partners sterker geworden (M1)

d. Wij heroverwegen op welke landen we onze internationale inzet focussen

Met onze internationale inzet geven we gehoor aan de oproep van de Rijksoverheid om uitvoeringskracht te leveren voor het realiseren van de beleidsambities op het gebied van water en klimaatverandering. Samen met onze collega waterschappen en ministeries, leveren we een bijdrage aan de nationale ambitie om de waterbeschikbaarheid en waterveiligheid van ruim honderd miljoen mensen wereldwijd per 2030 te vergroten. Vanuit onze kerntaken en het werk waar wij goed in zijn halen wij via internationale samenwerking aanvullende financiering en innovaties in huis en positioneren wij ons in relevante strategische netwerken. Dit maakt ons aantrekkelijker als werkgever, een belangrijke meerwaarde in de huidige krappe arbeidsmarkt. Om deze doelen te bereiken blijven we inzetten op fondsenwerving en het benutten van subsidiemogelijkheden. Daarnaast heroverwegen we op welke landen we onze internationale inzet focussen met als doel na te gaan of de huidige inzet nog aansluit bij onze doelen.

6.2.8 Onze partners waarderen ons als kennisautoriteit op onze primaire taken (O1)

Het opzetten van een onderzoeks- en innovatie (O&I) agenda zorgt voor structuur, sturing en focus waardoor kennisontwikkeling bijdraagt aan de doelstellingen in het WBP. De O&I agenda bestaat uit onderwerpen die vallen in de programma's Waterveiligheid, Watersysteem, Waterketen en Maatschappij.

De onderwerpen op de agenda dragen onder andere bij aan de ontwikkeling tot kennisautoriteit, het doelmatig uitvoeren van de kerntaak en het actief toepassen van nieuwe technieken. Via centrale aansturing vanuit programma Maatschappij wordt een programma-overstijgende inspanning geleverd voor het borgen van het O&I proces, de raakvlakken met andere activiteiten en processen, de samenwerking met kennisinstellingen (o.a. Deltares en Universiteit Twente) en het organiseren van voldoende capaciteit. In 2024 wordt, naast het uitvoeren van de O&I agenda, ingezet op de verdere ontwikkeling en borging van het O&I proces in de organisatie.

6.2.9 Wij dragen kennis uit, geven voorlichting en ontwikkelen educatieprogramma's voor het onderwijs (O2)

Wij zetten onze voorlichting en educatieve activiteiten voort volgens de kaders van het educatiebeleid. Periodiek wordt het beleid geactualiseerd. De actualisatie van het educatiebeleid vindt plaats in 2024.

6.3 Maatregelen programma Organisatie

6.3.1 Organisatie

Onze bedrijfsvoering, beschreven in de paragraaf bedrijfsvoering 9.1, bevat de taken die wij als organisatie uitvoeren. Het betreft wettelijke taken, het faciliteren van kerntaken en proactieve advisering en ondersteuning.

Een belangrijke maatregel op het vlak van de bedrijfsvoering is allereerst het verder invoeren van het assetmanagement. Op basis van het opgestelde Strategisch Asset Management Plan (SAMP) kan de in de komende jaren toegewerkt worden naar een objectieve onderbouwde ambtelijke en bestuurlijke afweging voor de inzet van schaarse middelen in relatie tot risico's en prestaties.

e. Assetmanagement (Q1)

Op basis van de in 2023 opgestelde kaders assetmanagement zullen voor de belangrijkste assets versneld AMP's (asset management plannen) ontwikkeld worden op de onderdelen beheer en onderhoud bij waterketen, watersysteem en waterveiligheid, aangevuld met facilitair (onze gebouwen) en energieassets.

f. Crisisbeheersing (P1) *is beschreven in paragraaf 9.1 als onderdeel van de reguliere bedrijfsvoering*

In augustus 2023 is bij het waterschap een CIO aangesteld. De CIO constateert dat het verder aanscherpen van de informatieveiligheid in 2024 nog meer inspanningen zal vergen. Onlangs is duidelijk geworden dat de eisen van BIO een verplicht karakter krijgen in 2024 en we zullen moeten gaan voldoen aan de Wet Beveiliging Netwerk- en Informatiesystemen (WBNI). Daarbij kunnen ook sancties worden opgelegd. Vanaf eind 2024 gelden de eisen die worden gesteld aan een vitale sector op het punt "Keren en beheren waterkwantiteit". Aanvullend zal met de komst van NIS2- wetgeving het proces afvalwater eind 2024 als essentiële entiteit gaan gelden.

g. Informatieveiligheid (R1)

Er is wereldwijd sprake van toegenomen dreiging. Landelijk is daarom recent

nieuwe wetgeving opgesteld, waarbij "Keren en beheren waterkwantiteit" benoemd is als vitaal proces en afvalwater benoemd is als "essentiële entiteit". Tot het jaar 2023 was er sprake van afspraken in de sector waterschappen, genaamd BIO-Veiligheid, waaraan we als waterschap ook op vrijwillige basis aan deelnamen. Vanaf eind 2024 is er sprake van wetgeving en zullen we daarom versneld maatregelen moeten doorvoeren en omvangrijk moeten investeren in de beveiliging van onze infrastructuur en toegangsbeheer van onze buitenlocaties. We zullen de implementatie van I-Veiligheid versnellen, conform de Cybersecurity Implementatierichtlijn (CSIR), waarbij de bevindingen vanuit de eind 2023 gehouden audit I-Veiligheid meegenomen worden in de totale aanpak. Er is dan ook meer zicht op de benodigde investeringen.

h. Rechtmatigheidsverantwoording (Q1)

Vanaf 2025 moet het dagelijks bestuur een rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening opnemen en is dit geen taak meer van de accountant. Hiermee dient het dagelijks bestuur de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties te verklaren. In 2024 en 2025 worden de volgende activiteiten ingevoerd: beheersmaatregelen t.a.v. het begrotingscriterium en het voorwaarden criterium, versterking van de VIC functie, beleid t.a.v. misbruik & oneigenlijk gebruik, bepalen van het bestuurlijke ambitieniveau en verantwoordingsgrenzen en zorgdragen voor opzet, bestaan en werking van de rechtmatigheidsverantwoording.

6.4 Kosten die wij verwachten te maken

In tabel 17 zijn alle lasten opgenomen die aan het programma Maatschappij en organisatie verbonden zijn.

Tabel 17: Exploitatie programma M&O

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			Rekening 2022	Begroting 2023
		2025	2026	2027		
Personeelslasten	22.110	22.579	23.194	23.968	18.837	19.429
Goederen en diensten	19.925	20.290	17.591	18.194	13.611	17.191
Kapitaallasten	2.303	3.162	3.456	3.608	2.501	1.466
Dotaties	731	752	773	794	62	646
Inkomsten	-791	-678	-656	-608	-783	-716
Totaal programma lasten	44.278	46.105	44.358	45.956	34.228	38.016

7. Waterschapsbelastingen

Waterschappen bekostigen hun taken door het heffen van belastingen:

- ↳ de watersysteemheffing en
- ↳ de zuiveringsheffing.

De kosten van de zorg en beheer voor waterkeringen en de kwantiteit en kwaliteit van het water (met uitzondering van het zuiveringsbeheer) worden gefinancierd uit de watersysteemheffing.

De zuiveringsheffing is bedoeld ter dekking van de kosten voor de zuivering van water, het transport van afvalwater en de verwerking van het zuiveringsslib. De directe lozingen op het oppervlaktewater worden in de verontreinigingsheffing betrokken. Deze opbrengsten worden meegenomen in de berekening van de watersysteemheffing.

Kostentoedeling

Bij de vaststelling van de tarieven voor de verschillende belangencategorieën is de kostentoedelingsverordening 2024 toegepast. In deze verordening is de volgende verdeling vastgelegd voor de taak watersysteem:

Categorie	Percentage
Inwoners	35,00%
Gebouwd	49,38%
Agrarisch en overig ongebouwd	15,24%
Bos en natuur	0,38%

De kostentoedelingsverordening is niet van toepassing op de zuiveringstaak. De kosten hiervan worden opgebracht door bedrijven en huishoudens die afvalwater lozen.

Kwijtschelding

Wij hanteren een kwijtscheldingsnorm van 100% en voeren daarmee een maximaal kwijtscheldingsbeleid.

Voor kwijtschelding wordt rekening gehouden met onderstaande eenheden;

↳ watersysteembeheer (inwoners)	11.400
↳ zuiveringsbeheer (ve.)	23.400

Voor 2024 is rekening gehouden met een toename van 3% ten opzichte van de prognose voor 2023.

Heffingseenheden

Onderstaande heffingseenheden zijn als basis gebruikt voor de tarieven.

	2024	Grondslag
Watersysteem		
Inwoners minus kwijtschelding	259.000	huishoudens
Agrarisch en overig ongeb-binnendijks	148.300	hectares
Agrarisch en overig ongeb-buitendijks	3.500	hectares
Agrarisch en overig ongeb-diff wegen binnendijks	5.300	hectares
Agrarisch en overig ongeb-diff wegen buitendijks	0	hectares
Bos en natuur	56.400	hectares
Gebouwd binnendijks (x € 1 mln.)	109.901	WOZ - econ.waarde
Gebouwd buitendijks (x € 1 mln.)	787	WOZ - econ.waarde
Verontreinigingsheffing	6.700	vervuilingseenheden
Zuivering		
Bedrijven	224.100	vervuilingseenheden
Huishoudens minus kwijtschelding	603.300	vervuilingseenheden

Meerjarig perspectief

Watersysteem

Voor de ontwikkeling van de heffingseenheden wordt voor de categorie inwoners jaarlijks uitgegaan van een stijging van 1.700 huishoudens per jaar, WOZ-waarde woningen: 2024 +4,0% . Voor wat betreft de waarde ontwikkelingen niet-woningen is gerekend met een kleine daling in 2024: 1%.

Het aantal hectares agrarisch neemt jaarlijks iets af doordat grond die voorheen ongebouwd was bebouwd wordt en daarmee overgaat naar de belastingcategorie gebouwd.

Zuivering

Voor de toename van heffingseenheden m.b.t. woonruimten is gerekend met de gemiddelde groei van het aantal huishoudens van 1.700 per jaar. Het aantal ve's voor meetbedrijven en overige bedrijven wordt stabiel verondersteld.

Reserves

Door inzet van egalisatiereserves is het mogelijk om tariefstijgingen af te vlakken. In het laatste jaarschijf moeten de belastingopbrengsten kostendekkend zijn en mogen er geen egalisatiereserves worden ingezet.

In de doorrekening van de tarieven voor 2024 is uitgegaan van de volgende inzet van de egalisatiereserves:

€ 5,248 mln. voor de taak watersysteembeheer;

€ 2,888 mln. voor de taak zuiveringsbeheer.

Tarieven (in €)	2023	2024
Watersysteemheffing		
Inwoners (per huishouden)	115,46	128,24
Agrarisch en overig ongebouwd binnendijs (per ha)	88,28	90,51
Agrarisch en overig ongebouwd buitendijs (per ha)	22,07	22,63
Agrarisch en overig ongebouwd binnendijs wegen (per ha)	176,55	181,03
Agrarisch en overig ongebouwd buitendijs wegen (per ha)	44,14	45,26
Bos en natuur (per ha)	5,59	6,39
Gebouwd binnendijs (per 100.000 WOZ)	39,20	42,60
Gebouwd buitendijs (per 100.000 WOZ)	9,80	10,65
Verontreinigingsheffing (per ve)	66,89	75,98
Zuiveringsheffing		
Zuiveringsheffing (per ve)	66,89	75,98

² Gebaseerd op gemiddelde WOZ stijging in 2023 (schatting).

8. Exploitatie

Tabel 18: Dekkingsmiddelen per taak en post onvoorzien

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			Rekening 2022	Begroting 2023
		2025	2026	2027		
Programma						
Watersysteem	61.892	64.442	68.024	73.302	50.879	54.620
Waterketen	48.520	50.742	55.434	57.257	36.822	43.136
Waterveiligheid	13.556	16.422	16.799	17.154	13.579	14.844
Maatschappij en organisatie	44.278	46.105	44.358	45.956	34.228	38.016
Totaal programma's	168.246	177.711	184.615	193.669	135.508	150.616
Onvoorzien	-	-	-	-	-	-
Totaal lasten	168.246	177.711	184.615	193.669	135.508	150.616
Watersysteemheffing	95.346	107.391	109.848	116.797	81.133	85.117
Zuiveringsheffing	62.864	68.420	72.867	74.972	49.904	55.099
Waterschapsbelastingen	158.210	175.811	182.715	191.769	131.037	140.216
Dividend	2.300	2.300	2.300	2.300	2.087	2.300
Oninbaar	-400	-400	-400	-400	-282	-400
Exploitatieresultaat	8.136	-	-	-	2.666	8.500
Inzet (egalisatie)reserves	8.136	-	-	-	5.350	8.500
RESULTAAT NA INZET RESERVES	-	-	-	-	-2.684	

Tabel 19: Exploitatiebegroting naar kosten en opbrengstsoorten

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			Rekening 2022	Begroting 2023
	2025	2026	2027			
Lasten						
Rente en afschrijvingen	41.187	48.686	56.359	61.361	35.402	37.090
Personeelslasten	74.369	76.127	78.113	80.325	61.607	67.539
Goederen en diensten van derden	68.672	69.619	67.998	70.113	51.979	59.235
Bijdragen aan derden	6.450	6.754	7.057	7.406	4.825	5.825
Toevoeging aan voorziening	731	752	773	794	655	646
Onvoorzien	-	-	-	-	-	-
Subtotaal lasten	191.409	201.938	210.300	219.999	154.468	170.335
Baten						
Financiële baten	828	428	428	428	496	591
Personeelsbaten	590	598	606	615	676	532
Goederen en diensten aan derden	2.620	2.493	2.525	2.526	3.410	2.531
Bijdragen van derden	1.636	1.592	1.432	1.385	2.026	1.887
Waterschapsbelastingen	157.810	175.411	182.315	191.369	130.755	139.816
Dividend	2.300	2.300	2.300	2.300	2.087	2.300
Interne verrekeningen	17.489	19.116	20.694	21.376	12.352	14.178
Subtotaal baten	183.273	201.938	210.300	219.999	151.802	161.835
Saldo van baten en lasten	8.136	-	-	-	2.666	8.500
Inzet (egalisatie)reserves	8.136	-	-	-	5.350	8.500
GEREALISEERD RESULTAAT	-	-	-	-	-2.684	-

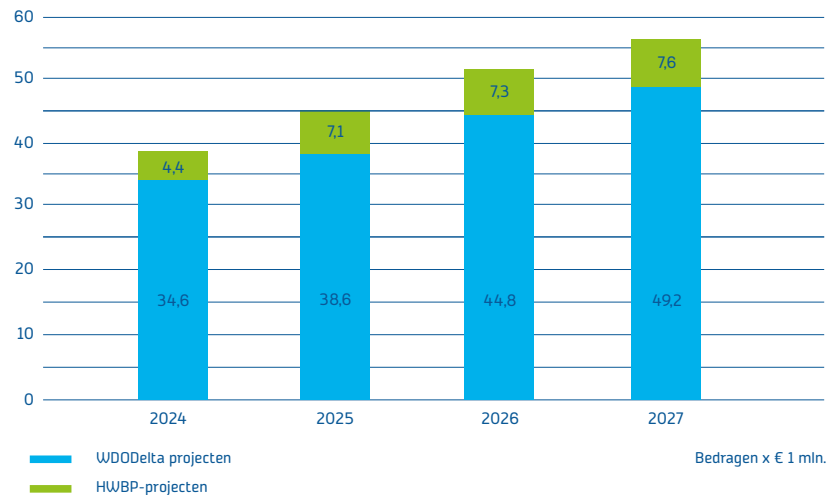
Tabel 20: Exploitatiebegroting naar kostendragers

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			Rekening 2022	Begroting 2023
	2025	2026	2027			
Netto lasten						
Watersysteembeheer	102.395	109.192	111.649	118.598	85.731	92.918
Zuiveringsbeheer	65.851	68.519	72.966	75.071	49.531	57.698
Onvoorzien	-					-
Totaal lasten	168.246	177.711	184.615	193.669	135.262	150.616
Belastingen						
Watersysteemheffing	95.346	107.391	109.848	116.797	81.050	85.117
Zuiveringsheffing	62.864	68.420	72.867	74.972	49.741	55.099
Dividend	2.300	2.300	2.300	2.300	2.087	2.300
Oninbaar	-400	-400	-400	-400	-282	-400
Totaal baten	160.110	177.711	184.615	193.669	132.596	142.116
Exploitatieresultaat	8.136	-	-	-	2.666	8.500
Inzet (egalisatie)reserves	8.136	-	-	-	5.350	8.500
TE VERDELEN RESULTAAT	-	-	-	-	-2.684	-

Kapitaallasten

Het jaarlijkse investeringsbedrag overschrijdt het jaarlijks bedrag aan afschrijvingen aanzienlijk. De kapitaallasten stijgen ten opzichte van de vorige begroting. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met de stijgende rente op de kapitaalmarkt. De afschrijvingslasten liggen rond de € 32 mln. In de paragraaf financiering staat een toelichting op het effect voor de financiële positie.

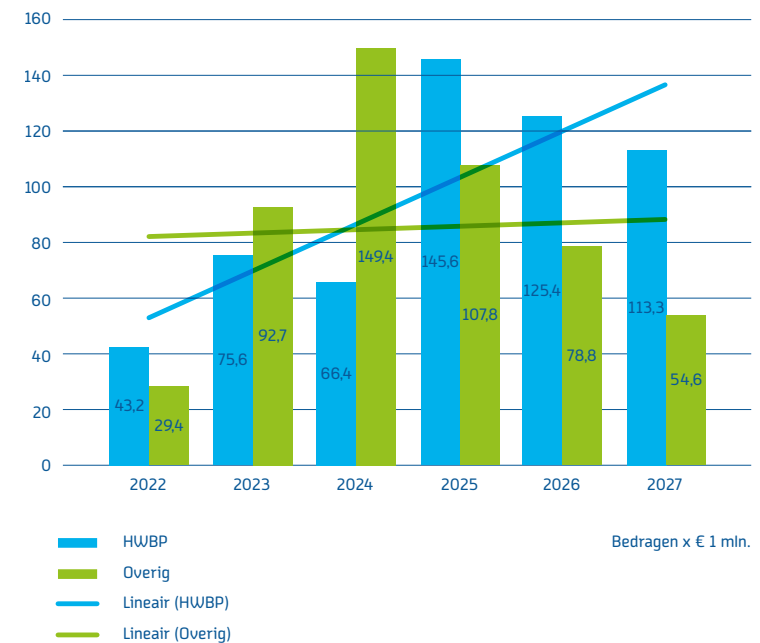
Figuur 15: Kapitaallasten 2024-2027

Investeringsvolume

Het bruto investeringsvolume voor het HWBP en de overige investeringen zijn ten opzichte van de vorige begroting gestegen. Voor de overige investeringen is de concerncorrectie toegepast. De investeringen zijn bijgesteld op basis van de nieuwste inzichten qua realisatie en tijd.

Figuur 16: Investeringsvolume 2022-2027

9. Overige financiële aspecten

9.1 Bedrijfsvoering

Deze paragraaf geeft inzicht in de belangrijkste ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering. Goede bedrijfsvoering is van belang bij het bereiken van onze doelen, het bieden van kwalitatief goede dienstverlening en efficiënte uitvoering van onze processen. Op basis van artikel 4.21 van het Waterschapsbesluit wordt inzicht geboden in de stand van zaken en de beleidsvoornemens van de bedrijfsvoering.

Kaders

De organisatie dient voldoende uitgerust te zijn om de doelen van de organisatie zoals verwoord in de Watervisie en het Waterbeheerprogramma te realiseren en ook klaar te staan om de veranderende positie van ons Waterschap en onze omgeving op te pakken. Door de instabiliteit in de wereld zijn de kosten, zowel voor materiaal als de personele kosten, sterk gestegen. Daarom wordt er geïnvesteerd in de verbetering van onze processen, integraal werken en het inzetten van digitale middelen om op efficiënte wijze onze doelen te bereiken. Voordat verbeteringen en aanpassingen van werkwijze kunnen worden gerealiseerd zal de organisatie moeten investeren. Met name wordt hierbij gedacht aan het inzetten van een integraal ICT landschap, waardoor data eenmalig ingevoerd worden en op efficiënte wijze beschikbaar zijn voor onze taken. Ook kunnen slimme oplossingen gerealiseerd worden, zoals afgelopen jaar is gerealiseerd: de automatische ondertekening van contracten en de succesvolle introductie van de beregeningsapp.

Om te sturen op personeelskosten wordt gestuurd op een kostenbewuste en doelmatige invulling van de personeelsbehoefte, waarbij de functionele instandhouding zoveel als mogelijk door vast personeel wordt verricht, inhuur ingezet kan worden indien er sprake is van een tijdelijk personeel knelpunt (ziekte, onvervulde vacature of pieken) of benodigde specialistische kennis, bijvoorbeeld voor het HWBP.

Om te investeren in het verhogen van I-Veiligheid, zoals beschreven bij programma Maatschappij en organisatie, is vanaf augustus 2023 een CIO aangesteld. Informatieveiligheid krijgt daardoor een extra impuls, hetgeen noodzakelijk is gezien de hoge risico's wereldwijd. Ook geldt dat recent vanuit het Rijk is besloten dat het "keren en beheren waterkwantiteit" vanaf eind 2024 aangemerkt is als vitaal proces en afvalwater als "essentiële entiteit (NIS2) en deze wetgeving volgend jaar een verplicht karakter heeft. Dit betekent dat versneld en met inzet van extra middelen het verplichte niveau van I-Veiligheid gerealiseerd zal moeten worden en er geen sprake meer is van een vrijwillige keuze zoals dit het geval was tot en met 2023.

De afgelopen jaren zijn diverse documenten en instrumenten opgesteld: onze Watervisie, strategie, Waterbeheerprogramma en de vier speerpunten (sturingsmodel, strategie en beleidsproces, assetmanagement en informatie als fundament). Vanaf 2024 wordt ingezet op het 'doen', het benutten van de instrumenten die we ontwikkeld hebben. Om dit succesvol te realiseren worden medewerkers en leidinggevendenden getraind. Ook wordt de uitgewerkte SAMP (Strategisch Assetmanagement Plan) ambtelijk en bestuurlijk doorontwikkeld, zodat we als waterschap in de toekomst steeds beter in staat zullen zijn, gegeven de beschikbare middelen, een afweging te maken tussen gewenste prestaties en aanvaardbare risico's.

In alle beroepsgroepen is afgelopen jaren en ook nog de komende jaren sprake van krapte op de arbeidsmarkt. Dit vereist extra investeringen in werving en behoud van medewerkers.

45

zijn hier nog forse stappen in te zetten. Verbeterslagen dragen bij aan het verhogen van de effectiviteit en efficiency van onze bedrijfsvoering. De in 2023 benoemde CIO zal zich richten op het versterken van de strategische integrale sturing op onze gehele bedrijfsvoering, HR en informatievoorziening.

Het aanscherpen van de informatieveiligheid zal nog meer inspanningen gaan vergen. Naast het verder implementeren van maatregelen, het opvolgen van bevindingen vanuit de audit en het inrichten van een beheerste situatie, zal de sector waterschappen vanaf eind 2024 moeten gaan voldoen aan de recente wetgeving. De eisen van BIO zullen dan een verplicht karakter krijgen.

3. Sturingsmodel en strategie en beleidsproces

Deze speerpunten zijn afgelopen jaren geïmplementeerd en worden de komende jaren nog verder doorontwikkeld. Onderwerpen daarbij zijn verdere invoering van programmasturing, verdere implementatie van het sturingsmodel en doorontwikkeling van het proces van strategie en beleidsvorming.

Overige aandachtsgebieden bedrijfsvoering

Arbeidsmarktbenadering en Personeelsbeleid

De focus bij het benaderen van de arbeidsmarkt is gericht op het vergroten van de zichtbaarheid, waarbij de arbeidsmarktbenadering onderdeel uitmaakt van het strategisch HR beleid en doorwerkt in het Strategisch Personeels Plan (SPP), en Management Development en overige HR instrumenten zoals het opleidingsbeleid. Naast concrete maatregelen en communicatie zoals het benaderen van een grotere doelgroep als trainees en stagiaires en het betrekken van scholen bij de werving, zorgen we dat we goed weten wat de toekomstige medewerkers van ons verwachten zodat we als werkgever hierop kunnen inspelen.

De komende jaren zullen we te maken hebben met schaarste bij diverse beroepsgroepen, zoals ICT, technisch personeel en specialisten. Daarnaast zal gezien de leeftijdsopbouw en dynamische arbeidsmarkt een relatief hoge

uitstroom plaatsvinden. We zullen daarom investeren in onze mensen als aantrekkelijk werkgever en investeren in doelmatig en innovatief werken door slimme (ICT) toepassingen. Ook scholing in kennis en competentieontwikkeling heeft de volle aandacht, waarbij de ontwikkeling van onze competenties: eigenaarschap, wendbaar, iedereen in de kracht en doelgericht, integraal onderdeel uitmaakt van het HR beleid en instrumenten. Daarnaast zal het eind 2023 gehouden MTO (medewerkers tevredenheid onderzoek) een vervolg krijgen.

Rechtmatigheidsverantwoording

Met ingang van begrotingsjaar 2025 wordt een wettelijke stelselwijziging t.a.v. de controle op de jaarrekening ingevoerd. Tot en met verslaggevingsjaar 2024 geeft de accountant nog een verklaring voor getrouwheid en rechtmatigheid. Vanaf 2025 moet het dagelijks bestuur (DB) een rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening afleggen t.a.v. de rechtmatige totstandkoming van de verantwoording van de baten, lasten- en balansmutaties.

Met deze stelselwijziging beoogt de wetgever het dagelijks- en het algemeen bestuur meer in positie te brengen en hiermee het onderlinge gesprek over de rechtmatigheid te bevorderen. De rechtmatigheidsverantwoording DB vraagt om een verdere kwaliteitsimpuls van interne procesbeheersing, aangezien het DB voor de verantwoording hierop moet steunen. De accountant beoordeelt de getrouwheid van de rechtmatigheidsverantwoording.

Bij de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording zijn door het bestuur nog keuzes te maken ten aanzien van het volwassenheids- (ambitie) niveau en verantwoordingsgrenzen, de concerncontroller coördineert de implementatie.

Overige thema's voor de bedrijfsvoering zijn:

Compliance

Waterschappen hebben te maken met de invoering van een groot aantal nieuwe wetten. Nieuwe wetgeving die verband houdt met de digitale transformatie

(informatieveiligheid, privacy, datagedreven werken), verminderen regeldruk, verhogen kwaliteit van de dienstverlening door overheden, het streven naar open en transparante overheidsinformatie, eenduidige identificatiewijzen en dergelijke. Een deel van de nieuwe wetten is inmiddels van kracht en anderen zullen binnenkort volgen. Dat dit proces de komende jaren door blijft gaan, blijkt wel uit het feit dat er in EU-verband alweer een groot aantal nieuwe wetten in voorbereiding is. Het vraagt van ons waterschap veel om te kunnen blijven voldoen aan al deze nieuwe wetten (compliance). De voorbereiding en uitvoering van deze wetten dienen wij grotendeels met eigen middelen en capaciteit te realiseren. Een uitzondering hierop vormt de WOO (Wet Open Overheid) dat een dusdanig complex en omvangrijk project is, dat het Rijk hiervoor voor de lagere overheden een financiële tegemoetkoming in de voorbereidings- en uitvoeringskosten beschikbaar heeft gesteld. Wij kunnen hier ook aanspraak op maken.

Crisisorganisatie

In november 2024 zal de tweedaagse oefening 'ALERT 2024' georganiseerd worden in samenwerking met de partners Defensie, Veiligheidsregio IJsselland en Waterschap Vechtstromen. Het beoefenen van een bijstandsprocedure en het inzetten van bijstand zijn daarbij de beoogde leerdoelen. Er is capaciteit gereserveerd vanuit de afdelingen om de crisisbestrijdingsplannen en onderliggende planvorming te actualiseren. Hiervoor is een PDCA proces ingericht. Het vaststellen van de plannen gebeurt vanuit de programma's Watersysteem, Waterketen, Waterveiligheid en Maatschappij & Organisatie.

Energie

Zoals bekend is de energiewereld de laatste jaren volop in beweging. Dit is vanaf 2024 nog meer merkbaar bij ons waterschap. Vanaf 2024 is het contract voor (terug)levering van elektriciteit anders dan we gewend waren. Het grootste deel van het volume (80-90%) zal ingekocht worden op de lange termijnmarkt zoals voorheen, waardoor voor dat gedeelte meer prijszekerheid ontstaat. Het resterende deel van het volume zal naar behoefte op de korte termijnmarkt ingekocht worden. Dit brengt (prijs-)onzekerheid met zich mee. We gaan de

mogelijkheden om hier op in te spelen verder onderzoeken om meer samenhang zien te bereiken tussen opwek van elektriciteit, opslag, besparen en conversie en inkoopvolume van elektriciteit. Voor ons betekent dit meer aandacht voor de inkoop door deze zodanig te regelen en zo mogelijk te verminderen door rekening te houden met de gelijktijdigheid van het eigen verbruik en de eigen opwek van elektriciteit.

Er zijn forse stijgingen van de netbeheerkosten aangekondigd. De netbeheerders moeten de komende jaren vele miljarden euro's investeren in de uitbreiding en aanpassing van de transportnetten. Deze kosten voor de energietransitie moeten door alle gebruikers van de transportnetten (huishoudens en bedrijven) gezamenlijk worden betaald uit de transporttarieven.

Voor het professioneel beheren van onze energie assets en energiecontracten wordt een energiebeheerorganisatie ingericht op basis van het opgestelde kader.

Verbruik

Er wordt uitgegaan van een verbruik van 38,8 mln. kWh elektriciteit. Hierbij is rekening gehouden met "normale" weersomstandigheden. Dankzij de zelf opgewekte elektriciteit door de slibgistingen met WKK's en de zonnepanelen op daken en terreinen is 10,6 mln. kWh van het verbruik afkomstig van eigen opgewekte elektriciteit. De resterende inkoop van 28,2 mln. kWh wordt volledig 'vergroend' door inzet van onze eigen Garanties van Oorsprong (GvO's). Deze zijn verkregen uit deelnemingen en door de teruglevering van de op eigen locaties opgewekte elektriciteit. De GvO's verkregen uit de deelnemingen dragen bij aan onze doelstelling elektriciteitsneutraal, maar zorgen niet voor vermeden elektriciteitskosten.

	Begroting 2024 (kWh)	Begroting 2024 (%)
Elektriciteitsverbruik per programma		
Waterveiligheid	20.000	0,1%
Watersysteem	8.900.000	23%
Waterketen	29.000.000	75%
Maatschappij en organisatie	880.000	2%
Totaal	38.800.000	100%

Opwek

Naar verwachting wordt 17 mln. kWh elektriciteit opgewekt. Hiervan is 8,2 mln. kWh afkomstig van de WKK's en 8,8 mln. kWh van zonnepanelen. Deze opwek resulteert in ruim € 3,1 mln. vermeden elektriciteitskosten. Dit bestaat uit vermeden inkoopkosten (minder leveringskosten, minder energiebelastingen, minder netwerkkosten, minder benodigde GvO's, inzet eigen geproduceerde GvO's) en opbrengst teruglevering.

Met name bij programma Waterketen is dit goed zichtbaar. Dit programma is naar verwachting goed voor 75% van het totale verbruik, maar heeft dankzij de vermeden kosten een fors lager aandeel in de totale elektriciteitskosten (59%). Naar verwachting wordt 96% van de totale opwek gerealiseerd binnen programma Waterketen.

Aardgas

Het verwachte aardgasvolume (ca. 235.000 m3) wordt extern ingekocht. Dit wordt verduurzaamd met CO2 compensatiecertificaten.

	Begroting 2024 (kWh)	Begroting 2024 (%)
Elektriciteitsopwek per programma		
Waterveiligheid	50.000	0,3%
Watersysteem	500.000	3%
Waterketen	16.400.000	96%
Maatschappij en organisatie	50.000	0,3%
Totaal	17.000.000	100%

	Begroting 2024 (Bedragen x € 1.000)	Begroting 2024 (%)
Elektriciteitskosten per programma		
Waterveiligheid	€ 17	0,2%
Watersysteem	€ 4.033	38%
Waterketen	€ 6.189	59%
Maatschappij en organisatie	€ 248	2%
Totaal	€ 10.487	100%

9.2 Openbaarheidsparagraaf

De Wet open overheid (Woo) is op 1 mei 2022 in werking getreden en verplicht een bestuursorgaan tot actieve openbaarmaking van informatie. In deze paragraaf wordt op hoofdlijnen een beschrijving gegeven van de activiteiten die worden uitgevoerd op de thema's actieve en passieve openbaarmaking en verbetering van de informatiehuishouding. Het Waterschap ontvangt voor deze taak incidentele en structurele middelen van het rijk. De verdeling van deze middelen over de volgende thema's is nog niet bekend.

Actieve openbaarmaking voor de verplichte categorieën documenten (artikel 3.3 Woo)

Onder actieve openbaarmaking verstaan we de activiteiten die vanuit het waterschap worden ondernomen om informatie op eigen initiatief openbaar te maken voor de samenleving. De komende jaren worden hiervoor de volgende gegevens gepubliceerd conform de wettelijke eisen:

- ↳ bereikbaarheidsgegevens van het waterschap op de website;
- ↳ vergaderstukken van ons algemeen bestuur;
- ↳ convenanten;
- ↳ Woo-verzoeken, inclusief de schriftelijke beslissingen op die verzoeken en de daarbij verstrekte informatie en
- ↳ onderzoeken en klachten.

De inspanningsverplichting tot openbaarmaking voor andere documenten dan de verplichte categorieën (artikel 3.1 Woo)

Passieve openbaarmaking (openbaarmaking op verzoek; hoofdstuk 4 Woo)

Onder passieve openbaarmaking verstaan we het openbaar maken van informatie naar aanleiding van een verzoek uit de samenleving, zoals bijvoorbeeld Woo-verzoeken. We houden daarmee rekening met het anonimiseren van persoonsgegevens.

De informatiehuishouding (Hoofdstuk 6 Woo)

Voor de verbetering van de informatiehuishouding voeren we het volgende uit:

- ↳ communicatie, begeleiding medewerkers: er wordt een aantal voorlichtingssessies georganiseerd om medewerkers bewust te maken van de Woo, hun rol hierin en welke ondersteuning ze kunnen verwachten.
- ↳ archivering: het goed opslaan van verschillende vormen van informatie is essentieel voor openbaarmaking van informatie. Daarom worden er medewerkers begeleid in het goed archiveren van informatie in de daarvoor bestemde systemen.
- ↳ systemen en procedures: er wordt gewerkt aan verdere optimalisatie van systemen en procedures. Beleid en werkafspraken worden o.a. geactualiseerd.

Aanstelling en het in dienst hebben van een Woo-coördinator

Er is een coördinator aangesteld met o.a. als taken:

- ↳ het coördineren van het in behandeling nemen van informatieverzoeken en Woo-verzoeken;
- ↳ interne en externe vragen beantwoorden;
- ↳ fungeren als aanspreekpunt en
- ↳ toezichthouden, adviseren, informeren en rapporteren.

9.3 Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar

Voor de ontwikkelingen tussen boekjaar 2023 en 2024 verwijzen wij naar hoofdstuk 2 van deze begroting. Daar is een toelichting gegeven op de autonome ontwikkelingen en een tabel opgenomen van het nieuwe beleid per programma.

9.4 Uitgangspunten en normen

Financiële uitgangspunten

Loonkostenontwikkeling

Voor het opstellen van de personeelsbegroting wordt gebruik gemaakt van de volgende uitgangspunten: organisatiestructuur (hiërarchie), formatie-omvang per afdeling, verdeling functies per afdeling, inschaling functies. De loonkosten zijn verhoogd met 5,2% en meerjarig met 3%.

Indexering van de kosten en overige opbrengsten

De prijzen voor goederen en diensten zijn voor alle jaren met 3,1% geïndexeerd.

Rentepercentages

Uitgangspunt voor de financiering is dat de vaste activa zoveel mogelijk met permanent vermogen worden gefinancierd. Op grond van de Wet financiering decentrale overheden (FIDO) is een beperkte financiering met korte termijn middelen (kasgeldlening en rekening-courant) mogelijk. Hiervan wordt gezien de lagere geldmarktrente optimaal gebruik gemaakt.

Voor de rente van de nieuw af te sluiten geldleningen wordt – voor het berekenen van de lasten – voor de periode 2024-2027 gerekend -met een rente van 3,5%. Voor de korte rente wordt uitgegaan van maximaal 4% voor de jaren 2024-2027.

Voor de kapitaallasten is een gemiddelde financieringsrente gehanteerd van 1,91% in 2024. In latere jaren loopt dit percentage op. Van 2,42% in 2025, naar respectievelijk 2,61% in 2026 en 2,67% in 2027.

Omvang onvoorzien

Voor de periode 2024-2027 wordt voor onvoorzien € 0 per jaar begroot. Deze post is bij de besluitvorming van de ombuiging in 2021 op nihil begroot.

Voorgenomen investeringen

De meerjarenraming 2024-2027 is geactualiseerd. Nieuwe ontwikkelingen zijn meegenomen in de planning bij de begroting 2024. De kapitaallasten van de voorgenomen investeringen (en de nog te starten investeringen en lopende investeringen) zijn met 15% naar beneden gecorrigeerd voor de boekjaren 2024 en 2025. In de jaren 2026 en 2027 is een percentage van 20% gehanteerd. Dit vanwege het niet volledig uitputten van de investeringskredieten (risicoreserveringen) en de subsidies die wij in de jaren ontvangen en niet worden begroot. Tot slot de ervaringen uit het verleden dat niet alle investeringen tijdig worden uitgevoerd.

Bestaand beleid

De ramingen in de begroting zijn gebaseerd op bestaand beleid. Nieuw beleid is afzonderlijk aan het bestuur voorgelegd, inclusief de financiële consequenties daarvan. Besluitvorming tot aan de vergadering in oktober is in de begroting 2024 verwerkt. We streven er naar nieuw beleid op één moment per jaar aan het algemeen bestuur aan te bieden.

9.5 Incidentele baten en lasten

Definities

De paragraaf betreffende de incidentele baten en lasten bevat een overzicht van de baten en lasten die als eenmalig ten opzichte van de voorgaande en komende begrotingsjaren mogen worden beschouwd. Dit overzicht wordt getoond om de gebruiker van de begroting te helpen bij het bepalen van het formele begrotingsevenwicht.

Een eenmalige uitgave (of inkomst) wordt gedefinieerd als een begrotingspost die maximaal drie jaren is geraamd en waarvan de eindigheid vast staat. Zodoende kan een incidentele begrotingspost meerdere exploitatiejaren voorkomen. Deze posten lopen in principe echter niet door tot buiten de scope van de meerjarenbegroting. Het laatste boekjaar bevat in principe geen incidentele lasten of baten.

Incidentele baten en lasten

In de onderstaande tabel worden de substantiële dan wel bestuurlijk relevante incidentele baten en lasten uiteengezet, alsmede het laatste exploitatiejaar waarin deze posten voorkomen. Ook biedt het onderstaande overzicht geen inzicht in de integrale lasten die met een specifiek onderwerp samenhangen. Er is sprake van (mogelijke) samenhang met structurele lastenmutaties.

Tabel 21: Incidentele baten en lasten (x € 1.000)

L/B.	Kostengroep	Progr	Omschrijving	2024	2025	2026	2027
L	Personeel	WS	Inhuur WOM	€ 225	€ 80		
L	Goederen en diensten	WK	Software datagedreven sturing rwzi's	€ 538			
L	Goederen en diensten	M60	Aanbestedingen applicaties, opdrachten externe bureaus	€3.160	€2.904		
L	Goederen en diensten	M60	Aanbestedingen applicaties, software	€ 560	€ 560		
L	Goederen en diensten	M60	Rechtmatigheids-verantwoording	€ 110	€ 110		
L	Goederen en diensten	M60	Begeleiding ombuigingen	€ 200			
L	Goederen en diensten	M60	Huur gebouwen	€ 35			
			Totaal lasten	€ 4.828	€ 3.654	€ 0	€ 0
B	Goederen en diensten	M60	Bijdrage Wet Open Overheid	€ -47	€ -84	€ -47	
B	Reserves		Onttrekking egalisereserve watersysteemheffing	€ -5.248			
B	Reserves		Onttrekking egalisereserve zuiveringsheffing	€ -2.888			
			Totaal baten	€ -8.183	€ -84	€ -47	€ 0

9.6 Kostentoerekening

Vanwege het belang van de toepassing van bedrijfseconomische principes is in artikel 4.2, vierde lid van het Waterschapsbesluit de eis opgenomen dat de interne kostentoerekening op bedrijfseconomische wijze gebeurt. Daarnaast is in artikel 4.15 opgenomen, welke kostendragers in de verslaggeving worden opgenomen.

De kostentoerekening en budgetindeling zijn primair bedoeld voor interne sturing. De toerekening van kosten leidt op het niveau van individuele beheerproducten (administratie) niet tot een integrale kostprijs. Gezien de aard en samenstelling van de indirecte kosten en het doel dat de toerekening van indirecte kosten dient kan worden volstaan met het toepassen van de eenvoudige opslagmethode (omslag naar rato directe kosten).

Uitgaande van de keuze voor de opslagmethode wordt de wettelijk verplichte toerekening van directe en indirecte kosten aan de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer vanuit de vier programma's als volgt gerealiseerd:

1. de programma's Waterveiligheid en Watersysteem worden opgeteld en aan de taak watersysteembeheer toegerekend;
2. het programma Waterketen wordt aan de taak zuiveringsbeheer toegerekend;
3. het programma Maatschappij en organisatie wordt vervolgens naar rato van de rechtstreeks aan de taken watersysteembeheer respectievelijk zuiveringsbeheer toegerekende directe kosten verdeeld over de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer.

Vanwege het vaste karakter van de kosten in het programma M&O, voornamelijk bestaande uit personeels- en kapitaallasten, wordt voor de toerekening van de indirecte kosten een voorcalculatorische verdeling (%) over de taken gehanteerd. Deze wordt jaarlijks in de begroting vastgesteld. Voor 2024 geldt een verdeling van 60,9% (watersysteembeheer) en 39,1% (zuiveringsbeheer). In 2023 was die verhouding 61,7% en 38,3%.

9.7 Onttrekkingen aan reserves en voorzieningen

In deze paragraaf wordt ingegaan op bedragen die aan voorzieningen of bestemmingsreserves worden onttrokken.

Onttrekkingen aan algemene en bestemmingsreserves

De reserves bestaan uit:

- ↳ algemene reserve per taak: zie paragraaf Weerstandsvermogen en risicomanagement.
- ↳ bestemmingsreserves voor tariefseglisatie per taak: kan ingezet worden om tariefwijzigingen te matigen.
- ↳ bestemmingsreserve HWBP: wordt als dekking ingezet als er een overschrijding plaatsvindt op de beschikbaar gestelde kredieten voor HWBP-projecten.

Onttrekkingen aan voorzieningen

Onderstaande voorzieningen behoren tot het vreemd vermogen en zijn gevormd voor specifieke kosten, verplichtingen, verliezen of risico's welke zijn ontstaan in het verleden en waarvan de omvang op voorhand redelijk is in te schatten.

Voormalige bestuurders

Aan de voorziening worden onttrokken de uitkeringen van de voormalige voorzitters en oud-dagelijks bestuursleden. Dit in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. De jaarlijkse toevoeging betreft een rentevergoeding vanwege de berekende contante waarde van deze voorziening. Het verwachte verloop van deze voorziening ziet er als volgt uit:

Prognose stand per 1-1-2024	€ 1.585.000
Toevoeging	€ 40.000
Onttrekking	€ 310.000 -/-
Prognose stand per 31-12-2024	€ 1.315.000

Pensioenverplichting huidige bestuurders

Voor de toekomstige pensioenverplichting van de huidige bestuurders is een voorziening gevormd. De jaarlijkse toevoeging betreft een rentevergoeding vanwege de berekende contante waarde van deze voorziening. Het verwachte verloop van deze voorziening ziet er als volgt uit:

Prognose stand per 1-1-2024	€ 1.150.000
Toevoeging	€ 30.000
Onttrekking	€ 0 -/-
Prognose stand per 31-12-2024	€ 1.180.000

Wachtgeld voormalig bestuurders

Op basis van de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (APPA) ontvangen dagelijks bestuursleden na aftreden een wachtgelduitkering. Voor de hieruit voortvloeiende verplichtingen vormt het waterschap een voorziening.

Prognose stand per 1-1-2024	€ 710.000
Toevoeging	€ 0
Onttrekking	€ 265.000 -/-
Prognose stand per 31-12-2024	€ 445.000

Jubilea-uitkeringen

Dit is een voorziening voor alle uit hoofde van de geldende arbeidsvoorwaarden opgebouwde rechten van werknemers en bestuursleden van het waterschap op jubilea-uitkeringen voor hun diensten in de verslagperiode en voorgaande perioden. De voorziening is bepaald naar beste schatting voor huidige werknemers en bestuurders, waarbij rekening wordt gehouden met de 'blijfkans'.

Prognose stand per 1-1-2024	€ 985.000
Toevoeging	€ 195.000
Onttrekking	€ 150.000 -/-
Prognose stand per 31-12-2024	€ 1.030.000

Thuiswerkfaciliteiten

Op basis van de CAO is er per medewerker een budget beschikbaar voor het inrichten van de thuiswerkplek. Dit budget is voor maximaal 5 jaar beschikbaar gesteld. We hebben op dit moment nog geen relevante gegevens over de aanwending van dit budget.

Prognose stand per 1-1-2024	€ 110.000
Toevoeging	€ 0
Onttrekking	€ 30.000 -/-
Prognose stand per 31-12-2024	€ 80.000

Studiefaciliteiten PBB

Op basis van de CAO is er per medewerker een budget beschikbaar voor training & opleiding en vitaliteitsuren. Dit budget is voor maximaal 5 jaar beschikbaar gesteld.

Prognose stand per 1-1-2024	€ 640.000
Toevoeging	€ 535.000
Onttrekking	€ 450.000 -/-
Prognose stand per 31-12-2024	€ 725.000

Tabel 22: Verloopstaat reserves en voorzieningen (stand per 1/1)

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			Begroting 2023
Algemene reserves:					
Watersysteembeheer	4.026	4.026	4.026	4.026	3.700
Zuiveringsheffing	3.612	3.612	3.612	3.612	3.600
Egalisatiereserve:					
Watersysteembeheer	6.342	1.094	1.094	1.094	10.476
Zuiveringsbeheer	2.888	-	-	-	5.160
Overige bestemmingsreserve:					
HWBP	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Voorzieningen:					
Pensioenen voormalige bestuurders	1.585	1.315	1.055	790	1.900
Pensioenen huidige bestuurders	1.150	1.180	1.210	1.240	-
Wachtgeld voormalige bestuurders	710	445	280	215	700
Jubilea-uitkeringen	985	1.030	1.085	1.140	900
Thuiswerkfaciliteiten	110	80	50	20	180
Studiefaciliteiten PBB	640	725	825	945	550

9.8 Risicomanagement en Weerstandsvermogen

Als waterschap houden we rekening met risico's. Een risico is de kans op het zich voordoen van een onzekere en ongewenste gebeurtenis met een nadelig gevolg. Met behulp van risicomanagement brengen wij risico's in beeld en treffen we beheersmaatregelen. Om de eventuele financiële gevolgen van risico's op te kunnen vangen wordt een weerstandsvermogen aangehouden.

Beleidsuitgangspunten

Het beleid ten aanzien van het weerstandsvermogen is eerder door het algemeen bestuur als volgt vastgesteld:

- ☞ Het weerstandsvermogen is de financiële reserve om de financiële gevolgen van risico's op te vangen;
- ☞ Het weerstandsvermogen wordt gevormd door de algemene reserve, verdeeld naar de taken zuivering en watersysteembeheer;
- ☞ Het weerstandsvermogen dient ruim voldoende te zijn, daarvoor wordt een opslagfactor van 1,6 toegepast;
- ☞ De omvang van het benodigde weerstandsvermogen wordt jaarlijks geactualiseerd.

Berekening van het benodigde en beschikbare weerstandsvermogen

Risico's worden in kaart gebracht met behulp van risicodialogen. Bij risico's met financiële gevolgen wordt een inschatting gemaakt ten aanzien van de kans van voordoen en de financiële omvang. De benodigde financiële omvang van het weerstandsvermogen wordt vervolgens met behulp van een statistische methode (Monte Carlo Simulatie) berekend met een zekerheidspercentage van 90%. De omvang van de weerstandscapaciteit is gebaseerd op het incidenteel opvangen van risico's, een risico dat zich herhaalt moet als een (structurele) last in de begroting worden opgenomen.

Het weerstandsvermogen wordt gevormd door de algemene reserve, derhalve is de algemene reserve niet vrij inzetbaar. Een eventuele verhoging of verlaging van het weerstandsvermogen volgt bij de vaststelling van de jaarrekening en de bestemming van het rekeningresultaat door het algemeen bestuur.

In kaart gebrachte risico's

De geïnventariseerde risico's worden bijgehouden in een risicoregister, de risico's zitten in de categorieën:

ICT (incidenten), calamiteit in keten of systeem, personele beschikbaarheid en bedrijfscontinuïteit i.r.t. geopolitieke ontwikkelingen.

De weerstandscapaciteit wordt voor twee taken (zuiverings-en watersysteembeheer) apart berekend. De omvang van het beschikbare en benodigde weerstandsvermogen is in onderstaande tabel weergegeven, hieruit volgt de voorgestelde actualisatie / bijstelling van het weerstandsvermogen (algemene reserve).

Tabel 23: Mutaties weerstandsvermogen

Tabel overzicht beschikbaar en benodigd weerstandsvermogen				
Taak	Algemene reserve 01/01/2023	Onttrekking bij Berap I en II 2023	Voorgestelde actualisatie 2023	Algemene reserve na reservemutaties bij de jaarrekening 2023
Zuiveringsbeheer	€ 3,600 mln.	- € 0,393 mln.	+ € 0,405 mln.	€ 3,612 mln.
Watersysteembeheer	€ 3,700 mln.	- € 0,632 mln.	+ € 0,884 mln.	€ 3,952 mln.
Totaal	€ 7,300 mln.	- € 1,025 mln.	+ € 1,264 mln.	€ 7,539 mln.

9.9 Financiering

Het treasurybeleid is vastgelegd in de Verordening financieel beleid en beheer en nader uitgewerkt in het treasurystatuut. Zowel de verordening als het statuut beogen het financieringsbeleid transparant te maken. Met als doel om de risico's zo goed mogelijk te beheersen binnen de vastgestelde kaders.

Algemene ontwikkelingen

De inflatie is in 2023 in Europa gedaald, maar ligt nog ver boven het inflatiepercentage welke de Europese Centrale Bank (ECB) nastreeft. De Centrale Banken hebben hun belangrijkste rentetarieven in 2023 fors verhoogd. Volgens de ECB moet dit nu voldoende zijn om, indien voor een langere periode aangehouden, een substantiële bijdrage te leveren aan de terugkeer van de inflatie naar de beoogde ECB-doelstelling van 2%. Daarom zullen er, bij gelijkblijvende omstandigheden, naar verwachting in 2024 geen beleidsrente-verhogingen meer plaats gaan vinden. Deze rente zal dan eerder verlagen vanwege een verlaging van de inflatie richting de ECB-doelstellingen. Rentetarieven op de geld- en kapitaalmarkt zullen dan ook dalen.

Schatkistbankieren

Naar verwachting worden er in 2024 geen tijdelijk overtollige financiële middelen afgedragen aan de Nederlandse schatkist vanwege de wettelijke verplichting tot schatkistbankieren. Beschikbare financiële middelen zullen onder de doelmatigheidsdrempel van € 3,8 mln. blijven. Deze drempel bedraagt 2% (ministeriële norm) van het begrotingstotaal 2024.

Rente en risicobeheer

Rentebeheer

Voor het rentebeheer dient onderscheid gemaakt te worden tussen:

- ↳ **Rente op de geldmarkt (leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar).**
Voor een kasgeldleningen en rekening courant krediet verwachten wij in 2024 een rentepercentage te betalen van maximaal 4%.
- ↳ **Rente op de kapitaalmarkt (leningen met een looptijd langer dan 1 jaar).**
Voor een langlopende vaste geldlening met een looptijd van twintig jaar verwachten wij in 2024 gemiddeld rentepercentage te betalen van 3,50 %.

Vanwege het relatief geringe verschil tussen te betalen rente op de kapitaal- en de geldmarkt zal in 2024 primair gekozen worden voor kortlopende financiering tot ten hoogste de kaslimiet. Aanvullend zullen er langlopende geldleningen afgesloten worden.

Risicobeheer

Het rente-risicoprofiel ten aanzien van toekomstige rente- fluctuaties is laag. In de huidige geldleningenportefeuille bevinden zich geen langlopende leningen met tussentijdse renteherzieningsmomenten. De bij deze portefeuille behorende vervalkalender van in de toekomst te betalen jaarlijkse aflossingen vertoont een gelijkmatig patroon. Krediet-, koers- en valutarisico's worden niet gelopen.

Kasgeldlimiet en renterisiconorm

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is € 44 mln. en bedraagt 23% (ministeriële norm) van het begrotingstotaal bij aanvang van het begrotingsjaar. De kasgeldlimiet is gericht op het beperken van het renterisico op de kortlopende financiering, waarbij de gemiddelde netto vlottende schuld per kwartaal

(Q) de kasgeldlimiet niet mag overschrijden. Om aan de kasgeldlimiet te kunnen blijven voldoen, zullen naar verwachting langlopende geldleningen afgesloten worden.

Tabel 24: Kasgeldlimiet

(bedragen x € 1 mln.)	Q1 2024	Q2 2024	Q3 2024	Q4 2024
Kasgeldlimiet	44	44	44	44
Schuld in rekening-courant	35	10	-10	-10
Kasgeldleningen	0	0	0	0
Ruimte onder de norm	79	54	34	34

Renterisiconorm

De renterisiconorm is het risico dat voort kan vloeien uit een renteherziening en/of uit de herfinanciering van lopende langlopende geldleningen). De norm mag volgens de Uitvoerings- regeling Financiering decentrale overheden (UFDO) niet hoger zijn dan 30% van het bruto begrotingstotaal bij aanvang van het begrotingsjaar.

De renterisiconorm is € 57 mln. en heeft als doel om fluctuaties in rentelasten over de jaren heen te kunnen beheersen. In onderstaande tabel is het verloop van de renterisicoruimte over de jaren 2024 tot en met 2027 opgenomen.

Tabel 25: Renterisiconorm

(bedragen x € 1 mln.)	B 2024	B 2025	B 2026	B 2027
Renterisiconorm	57	61	63	66
Aflossingen en renteherzieningen	-26	-16	-18	-11
Ruimte onder de norm	31	45	45	55

Rente-omslagpercentage

Vanwege het hanteren van integrale financiering worden de rentelasten met betrekking tot de investeringen toegerekend aan de programma's via een renteomslag-percentage. Er wordt uitgegaan van een percentage van 1,91%.

Financieringstekort

Het te verwachten financieringstekort ontstaat met name door uitgaven met betrekking tot de voorgenomen netto-investeringen, lopende investeringsprojecten en door te betalen aflossingen (en rente) van bestaande geldleningen (herfinanciering). Het geraamde financieringstekort van € 120 mln. zal naar verwachting voor € 50 mln. worden gedekt door beschikbare liquide middelen en voor € 70 mln. worden gedekt door langlopende geldleningen aan te trekken.

Rente-omslagpercentage

De rentelasten met betrekking tot de investeringen worden toegerekend aan de programma's via een rente-omslagpercentage. Op basis van de begrotingscijfers bedraagt de omslagrente 1,91%

Tabel 26: Berekening rente-omslagpercentage

	Begroting 2024
Rente kortlopende en langlopende leningen	€ 8.354.429
Rente verstrekte geldleningen	€ - 10.000
Rente RC schatkist	€ - 400.000
Rente RC NWB Bank	€ 400.000
Saldo door te rekenen externe rente	€ 8.344.429
Bespaarde rente over eigen vermogen	€ 417.740
Bespaarde rente over voorzieningen	€ 71.320
Geactiveerde rentelasten (bouwrente)	€ - 1.641.320
Saldo door te rekenen interne rente	€ - 1.152.260
Totale te berekenen rente vaste activa	€ 7.192.169
Vaste activa (Jaarrekening)	€ 323.218.772
Onderhanden activa	€ 44.115.159
Voorgenomen investeringen	€ 3.681.114
Grondbank	€ 4.541.700
Overige leningen	€ 174.956
Totale investeringsbehoefte	€ 375.731.701
Rente-omslagpercentage 2024	1,91%

9.10 Verbonden partijen

WDODelta participeert in een aantal verbonden partijen. Dit vormt een manier om beleidsvoornemens uit de programma's uit te kunnen voeren. Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het waterschap zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft.

Een bestuurlijk belang heeft het waterschap wanneer deze een zetel heeft in het bestuur van een derde rechtspersoon of als hij stemrecht heeft. Een financieel belang heeft het waterschap als financiële middelen die deze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op het waterschap.

Beleid ten aanzien van de verbonden partijen

In verschillende beleidssectoren van het waterschap, met verschillende motieven, komend vanuit verschillende uitgangsposities, is de afweging gemaakt voor het aangaan van een bestuurlijke participatie en is gekozen voor een specifieke juridische constructie. Per participatie wordt hieronder onder andere aangegeven welk beleid de verbonden partij uitvoert en wat de uitvoering van dit beleid het waterschap oplevert.

Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus Tricijn (GBLT)

Vestigingsplaats	Zwolle	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, "zelfstandig" overheidsorgaan	
Openbaar belang	GBLT is het gemeenschappelijk belastingkantoor dat de heffing en invordering verzorgt van de belastingen van vijf waterschappen en zes gemeenten. Hierdoor worden de maatschappelijke kosten van het innen van de belastingen zo laag mogelijk gehouden	
Jaarlijkse bijdrage	De bijdrage 2024 bedraagt € 2,7 mln.	
Risico	WDODelta is voor de uitvoering van haar taken afhankelijk van de belastingopbrengsten die GBLT incasseert. De GBLT-deelnemers zijn verplicht deze van geld te voorzien, zodat deze haar taken goed kunnen worden uitgevoerd. Voert GBLT haar taken toch niet goed uit, dan kan dit invloed hebben op zowel de inkomsten als de uitgaven van WDODelta.	
Ontwikkelingen	Gemeente Ommen treedt vanaf 1 januari 2024 toe tot de GR. De gemeenten Veenendaal, Renswoude en Woudenberg hebben het voornemen om hun taken met betrekking tot de WOZ en de gemeentelijke belastingen uit te besteden aan GBLT. Het besluitvormingstraject zal in 2024 verder geconcretiseerd worden.	
Financiële gegevens x € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
Eigen vermogen (incl. resultaat)	2.035	2.207
Vreemd vermogen	5.787	5.848
Resultaat		2.207 U

Gemeenschappelijke Laboratoriumorganisatie (Aqualysis)

Vestigingsplaats	Zwolle	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, "zelfstandig" overheidsorgaan	
Openbaar belang	Aqualysis is een waterlaboratorium dat werkzaamheden verricht voor o.a. waterschappen. Deze zijn ook deelnemer in de bedrijfsvoeringsorganisatie. Deze organisatievorm is verankerd in gemeenschappelijke regeling Aqualysis (statuut). Het is een praktische oplossing voor het aansturen van een samenwerkingsverband, welke grotendeels uitvoerende taken realiseert. In de regeling nemen Zuiderzeeland, Vechtstromen, Drents Overijssels Delta, Vallei en Veluwe en Rijn en IJssel deel. Ook behoren diverse overheden en bedrijven tot de klantenkring. Door chemisch, bacteriologisch en biologisch onderzoek te verrichten is de controle op de naleving van vergunningen, het beheersen en beoordelen van de kwaliteit van het oppervlaktewater en de controle op het zuiveren van afvalwater mogelijk.	
Jaarlijkse bijdrage	De bijdrage 2024 bedraagt € 3 mln. Aqualysis betaalt € 0,16 mln. voor de ondersteunende dienstverlening.	
Risico	WDODelta is samen met andere deelnemers verplicht Aqualysis van geld te voorzien zodat deze haar taken goed kan uitvoeren. En staat, samen met de andere deelnemers garant voor de financiële verplichtingen die Aqualysis met de NWB aangaat. Indien Aqualysis deze niet meer kan voldoen, dan is WDODelta mede aansprakelijk.	
Ontwikkelingen		
Financiële gegevens x € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
Eigen vermogen (incl. resultaat)	556	803
Vreemd vermogen	13.200	15.881
Resultaat	0	247 V

Het Waterschapshuis

Vestigingsplaats	Amersfoort	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, “zelfstandig” overheidsorgaan	
Openbaar belang	Openbaar belang Het Waterschapshuis is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het vlak van Informatie en communicatie-technologie. Het doel is het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen waterschappen en andere overheden die ook actief zijn in de ‘natte’ sector. Via Het Waterschapshuis spannen waterschappen zich gezamenlijk in om de kwaliteit van de digitale dienstverlening naar burgers en bedrijven te verbeteren en om kostenbesparing op ICT uitgaven te realiseren.	
Jaarlijkse bijdrage	De bijdrage 2024 bedraagt € 1,4 mln.	
Risico	WDODelta is samen met andere deelnemers verplicht Het Waterschapshuis van geld te voorzien zodat deze haar taken goed kan uitvoeren. En staat, samen met andere deelnemers garant voor de financiële verplichtingen van Het Waterschapshuis jegens derden. Indien deze hieraan niet meer kan voldoen, dan is WDODelta mede aansprakelijk.	
Ontwikkelingen	Uitbreiding van o.a. het programma Innovatie en Transformatie	
Financiële gegevens x € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
Eigen vermogen	0	0
Vreemd vermogen	8.301	10.242
Resultaat	0	0

De Unie van Waterschappen

Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vereniging
Openbaar belang	De Unie van Waterschappen vertegenwoordigt alle waterschappen in Nederland in het nationale en internationale speelveld met betrekking tot het beheer van waterkeringen, het regionale waterbeheer en het zuiveren van afvalwater. Tevens stimuleert het kennisuitwisseling en samenwerking en is het de werkgeversorganisatie van de medewerkers van alle waterschappen.
Jaarlijkse bijdrage	De bijdrage 2024 bedraagt € 0,7 mln.
Risico	WDDelta staat (naar rato van het aandeel van het waterschap in de totale contributiebetaling aan de vereniging) deels garant voor een geldlening van de Nederlandse Waterschapsbank. voor € 5,8 miljoen. Deze lening loopt tot en met 2 mei 2042.
Ontwikkelingen	
Financiële gegevens x € 1.000	1-1-2022 31-12-2022
Eigen vermogen (incl. resultaat)	3.135 2.698
Vreemd vermogen	23.518 22.578
Resultaat	-/- 437 N

Stichting STOWA

Vestigingsplaats	Amersfoort
Rechtsvorm	Stichting
Openbaar belang	STOWA is het kenniscentrum van de regionale waterbeheerder in Nederland, die toegepaste kennis vergaart, verspreidt en implementeert. Deze hebben de waterbeheerders nodig om de opgaven waar zij in hun werk voor staan goed uit te kunnen voeren. Deelnemers zijn waterschappen en provincies, die gezamenlijk het werk van de stichting financieren
Jaarlijkse bijdrage	De bijdrage 2024 bedraagt € 0,4 mln.
Risico	Er is sprake van een relatief gering financieel risico. De bijdragen van de deelnemende partijen en van derden dekken de te maken kosten.
Financiële gegevens x € 1.000	1-1-2022 31-12-2022
Eigen vermogen	9628 8.671
Vreemd vermogen	14.283 12.898
Resultaat	-/- 958 N

N.V. Nederlandse Waterschapsbank (NWB)

Vestigingsplaats	Den Haag	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap	
Openbaar belang	De Nederlandse Waterschapsbank is financiële dienstverlener van de Nederlandse publieke sector. Met een gespecialiseerde financiële dienstverlening draagt de bank mede bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Het aandelenbezit van het waterschap bij de NWB is niet verhandelbaar en brengt geen financieel risico met zich mee. De aandelen zijn tegen de verkrijgings-waarde op de balans geplaatst.	
Jaarlijkse dividenduitkering	De bank houdt rekening met een nettowinst over het boekjaar 2023. Maar over de hoogte hiervan is de bank voorzichtig. Wij houden rekening met een te ontvangen dividenduitkering met betrekking tot boekjaar 2024 van € 2,3 mln.	
Ontwikkelingen	In het kader van de bestrijding van de huidige hoge inflatie in Europa heeft de ECB de intentie om de beleidsrente in 2024 niet verder te verhogen.	
Risico	In de begroting van WDODelta wordt structureel rekening gehouden met een dividenduitkering vanwege het bezit van aandelen NWB. De ontvangst van dividend is echter afhankelijk van de behaalde nettowinst. En deze is niet ieder jaar gelijk en kan zelfs negatief uitvallen. Bij het niet ontvangen van dividend in enig jaar kan dit leiden tot een exploitatietekort.	
Financiële gegevens x € 1 mln.	1-1-2022	31-12-2022
Eigen vermogen (incl. resultaat)	1.902	1.995
Vreemd vermogen	94.116	71.290
Resultaat		143 V

Wij Windenergie Staphorst B.V.

Vestigingsplaats	Staphorst	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap	
Openbaar belang	De B.V. is onderdeel van de coöperatie Wij Duurzaam Staphorst (WDS) en is opgericht voor het realiseren, exploiteren van een windpark. Het waterschap heeft als streven energieneutraal te werken per 2025. In Staphorst wordt daarom deelgenomen in een windpark, opgezet door de lokale coöperatie. WDODelta participeert in het eigen vermogen voor een bedrag van € 1.201.000, met het doel om Garanties van Oorsprong (GvO's) op naam te verkrijgen om daarmee bij te dragen aan een energie neutraler waterschap.	
Jaarlijkse bijdrage	n.v.t.	
Risico	Bij faillissement van de B.V. vervalt het jaarlijkse exploitatievoordeel en zijn de aandelen niets meer waard.	
Ontwikkelingen	n.v.t.	
Financiële gegevens x € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
Eigen vermogen	1.444	1.430
Vreemd vermogen	20.438	28.702
Resultaat		

Nieuwleusen Synergie Lokaal Energie Bedrijf B.V.

Vestigingsplaats	Nieuwleusen	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap	
Openbaar belang	Sinds 2020 aandeelhouder in Nieuwleusen Synergie Lokaal Energie Bedrijf B.V.	
Jaarlijkse bijdrage	n.v.t.	
Risico	Bij faillissement van de B.V. vervalt het jaarlijkse exploitatievoordeel en zijn de aandelen niets meer waard.	
Financiële gegevens x € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
Eigen vermogen (incl. resultaat)	1.637	3.430
Vreemd vermogen	11.494	11.394

Zonnepark de Mussels B.V. te Beilen

Vestigingsplaats	Balinge	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap	
Openbaar belang	De b.v. is 14 mei 2022 opgericht. Het waterschap participeert als aandeelhouder. Coöperatie Project De Mussels U.A. is tweede aandeelhouder.	
Jaarlijkse bijdrage	n.v.t.	
Risico	Bij faillissement van de B.V. vervalt het jaarlijkse exploitatievoordeel en zijn de aandelen niets meer waard.	
Ontwikkelingen	n.v.t.	
Financiële gegevens x € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
Eigen vermogen	-	1.534
Vreemd vermogen	-	16.483

Het Regionaal Historisch Centrum Drents Archief

Vestigingsplaats	Assen	
Rechtsvorm	openbaar lichaam op grond van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen	
Openbaar belang	Het Drents Archief is een Regionaal Historisch Centrum en vormt een Gemeenschappelijke Regeling met onder andere het Rijk, de gemeente Assen. De activiteiten zijn in twee hoofdtaken te verdelen. Invulling aan de wettelijke taak om de archieven van de partners en de provincie Drenthe te beheren. En om de publieke taak te vervullen om de schatten aan informatie die in de depots worden bewaard voor een breed publiek toegankelijk te maken.	
Jaarlijkse bijdrage	De bijdrage 2024 bedraagt € 0,1 mln.	
Ontwikkelingen	n.v.t.	
Risico	n.v.t.	
Financiële gegevens x € 1.000	1-1-2022	31-12-2022
Eigen vermogen (incl. resultaat)	322	296
Vreemd vermogen	1.107	1.252

9.11 EMU-saldo

Het EMU-saldo is het saldo van de inkomsten en uitgaven van de overheid. Hierbij zitten ook inkomsten en uitgaven met een kapitaalkarakter, zoals aan- en verkopen grond, investeringen en investeringsbijdragen. De lidstaten van de EU die meedoen aan de Economische en Monetaire Unie (EMU), hebben de euro als officiële munt. Deze lidstaten hebben in het stabiliteits- en groeipact afspraken gemaakt over het op orde houden van de overheidsfinanciën. Eén van de afspraken heeft betrekking op het begrotingstekort van landen, oftewel het EMU-tekort. Als het EMU-tekort van één van de lidstaten boven het normpercentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP) uitkomt, krijgt het land een officiële waarschuwing. In het uiterste geval kan de Europese Raad van Ministers ook boetes opleggen.

Om ervoor te zorgen dat het Nederlandse tekort binnen de gestelde norm van 3% blijft, is de Wet Houdbare Overheidsfinanciën vastgesteld per december 2013. Hierin is bepaald wat de decentrale overheden mogen bijdragen aan dit tekort. De tekortnorm voor de decentrale overheden bedraagt: 0,5% van het BBP (en specifiek voor waterschappen 0,06%). Dit is de uitkomst van het onderhandelingsresultaat voor de periode 2024 t/m 2026. Waterschappen behouden deze ruimte ook in de jaren 2027 en 2028. De berekening van het EMU-saldo voor 2024 en de daarop volgende jaren is als volgt:

Tabel 27: Berekening EMU-saldo

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025-2027			Begroting 2023
Exploitatiesaldo voor bestemming van reserves	-8.136	0	0	0	-8.500
Invloed investeringen					
Bruto-investeringsuitgaven	-225.141	-254.902	-204.857	-168.185	-164.119
Investeringsbijdragen	68.712	71.148	106.839	81.212	54.673
Verkoop van materiële en immateriële vaste activa					
Afschrijvingen	31.870	34.600	38.136	40.674	31.223
Invloed voorzieningen					
Toevoeging aan voorziening t.l.v. exploitatie	802	825	847	871	606
Onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie					-
Onttrekkingen rechtstreeks uit voorzieningen	-1.203	-1.103	-1.003	-987	-718
Deelnemingen en aandelen					
Boekwinst					-
Boekverlies					-
EMU-saldo	-133.095	-149.433	-60.038	-46.415	-86.835
Referentiewaarde	-27.300	-27.600	-27.900	-28.200	-20.800

De referentiewaarde is het maximale toegestane EMU-saldo van ieder individueel waterschap, omgerekend naar de grootte van het waterschap. De individuele EMU-referentiewaarden zijn vooral bedoeld als richtlijn voor het toegestane tekort op het niveau van de individuele overheden. WDO Delta overschrijdt deze referentiewaarde. De omvang van het EMU-saldo is op langere termijn lastig te duiden, doordat deze sterk afhankelijk is van de bruto-investeringsuitgaven. Wanneer de scope van investeringen nog niet helder is, kan hier uitsluitend een indicatieve kostenraming voor worden gemaakt.

10. Begrotingsbijlagen

10.1 Afkortingen

AMP	assetmanagementplan	MLN	Miljoen
Arbo	Arbidsomstandigheden	M&O	Programma Maatschappij en organisatie
BIO	Baseline Informatie Overheid	N2000	Natura 2000
B.V.	Besloten Vennootschap	NBW	Nationaal Bestuursakkoord Water
BVZ	Bedrijfsvergelijking Zuiveringsbeheer	NOVEX	Programma Nationale Omgevingsvisie
CO2	Koolstofdioxide	NWB	Nederlandse Waterschapsbank
DAW	Deltaplan Agrarisch Waterbeheer	N.v.t.	Niet van toepassing
DPR	Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie	OAS	Technische Optimalisatiestudie
ECB	Europese Centrale Bank	PAGW	Programmatische Aanpak Grote Wateren
EMU	Europese Monetaire Unie	P&C	Planning & Control
FIDO	Financiering Decentrale Overheid	PPLG	Provinciaal Programma Landelijk Gebied
GBLT	Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus Tricijn	PROGR	Programma
GP	Geautomatiseerde Peilregelende Kunstwerken	RES	Regionale Energiestrategie
GGOR	Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime	Rwzi	Rioolwater zuiveringsinstallatie
GvO	Garanties van Oorsprong	SEH	Smart Energie Hub
GWW	Grond-, Weg- en Waterbouw	STOWA	Stichting toegepast onderzoek waterbeheer
Ha	Hectare	UFDO	Uitvoeringsregeling Financiering decentrale overheden
HOP	Haarvaten op Peil	Ve	Vervuilingseenheid
HR	Humanresourcesmanagement	WBI	Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium
HVO	Hydrotreated Vegetable Oil ('blauwe diesel')	WBP	Waterbeheerprogramma
HWBP	Hoogwater Beschermingsprogramma	WBS	Water en bodem sturend
ICT	Informatie- en Communicatie technologie	WDO	Waterschap Drents Overijsselse Delta
le	Inwonerequivalent	WK	Programma waterketen
IRM	Integraal Riviermanagement	WKK	Warmte-krachtkoppeling
Km	kilometer	WOM	Water op maat
KRW	Kaderrichtlijn Water	WOZ	Wet Onroerende Zaken
kWh	Kilowattuur	WS	Programma watersysteem
LBO	Landelijke Beoordelingsronde	WV	Programma waterveiligheid
LTO	Land en Tuinbouw Organisatie	ZON	Zoetwatervoorziening Oost-Nederland
MBO	Middelbaar Beroepsonderwijs		

